

INDÉPENDANCE !

Congolese verhalen over 50 jaar onafhankelijkheid

Een tentoonstelling van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika

11.06.2010 - 09.01.2011

KONINKLIJK MUSEUM
VOOR MIDDEN-AFRIKA
MUSEE ROYAL DE
L'AFRIQUE CENTRALE

Afijca

TERVUREN

30 juni 1960 Onafhankelijkheid van Congo!
Foto J. Makula, Inforcongo 15/02/1960 © KMMA
'Nieuwe panelen van het Commissariaat-Generaal voor
Voorlichting, die de onafhankelijkheid van Congo aankondigen.'

Alle rechten op de reproductie en vertaling zijn in elk land voorbehouden. Iedere volledige of gedeeltelijke weergave is strikt verboden. Iedere reproductie d.m.v. fotografie, microfilm, geluidsband of welk ander medium dan ook vormt een inbreuk op de Wet van 11 maart betreffende de auteursrechten.

In dit boekje vindt u een greep uit de teksten voor de tentoonstelling '*Indépendance !* Congolese verhalen over 50 jaar onafhankelijkheid' die van 11 juni 2010 tot 9 januari 2011 in het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika te bezoeken is.

Algemeen directeur van het KMMA: Guido Gryseels
Commissarissen van de tentoonstelling: Bambi Ceuppens (KMMA), Joseph Ibango (IMNC) en Jacob Sabakinu Kivilu (UNIKIN)
Museologie: Christine Bluard (KMMA)
Vertaling, proofreading en revisie: Benoît Albinovanus (KMMA), Isabelle Gerard (KMMA), Lee Gillette (KMMA), Miriam Tessens (KMMA)
Tentoonstellingsvormgeving: Sandra Eelen (KMMA)
Grafische vormgeving: Friederike Kratky (KMMA)

Deze tentoonstelling is het resultaat van een partnerschap tussen België en Congo en kreeg vorm dankzij de afdeling Geschiedenis van de Koloniale Tijd van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (KMMA), van het Institut des Musées nationaux du Congo (IMNC) en de universiteit van Kinshasa. Ze is opgedragen aan alle Congolese slachtoffers van het geweld in Congo.

DIPANDA ! DIPANDA ! DIPANDA !

'België mag de onafhankelijkheid die wij eisen, niet zien als een cadeau dat het ons geeft. Het gaat hier om een recht dat het Congolese volk ontnomen was. Ons doel is om de Congolese massa te verenigen in de strijd voor een beter koloniaal regime en om voor altijd een einde te maken aan de uitbuiting van een mens door zijn medemens.'

Vertaling van Patrice Lumumba's woorden op de meeting van 28 december 1958, bij zijn terugkeer van de pan-Afrikaanse conferentie in Accra.

Op 4 januari 1959 wordt Leopoldstad grondig door elkaar geschud door rellen: Joseph Kasavubu, leider van ABAKO, moet het woord nemen, maar de bijeenkomst wordt op het laatste nippertje verboden. De menigte protesteert en de politie moet tussenkomen. Tezelfdertijd slaan voetbalfans die de uitslag van een voetbalwedstrijd betwisten aan het plunderen. Het oproer houdt twee dagen aan. Kasavubu belandt in de gevangenis, maar wordt al snel vrijgelaten. Gedurende het hele jaar 59 wordt de spanning ten top gedreven. In oktober wordt Patrice Lumumba, voorzitter van de MNC-Lumumba, na rellen in Stanleystad, op zijn beurt gevangengenomen. Belgen en Congolezen proberen een dialoog aan te knopen, maar slagen daar niet in. Het woord 'onafhankelijkheid' is gevallen: **Dipanda!** Weldra kondigt de Belgische regering, op Congolese vraag, aan dat ze vanaf half januari 1960 in Brussel een rondetafelconferentie zal organiseren.

DE POLITIEKE RONDE Tafel

CONGRES PALEIS BRUSSEL,
VAN 20 JANUARI TOT 20 FEBRUARI 1960

De eerste rondetafelconferentie mondt al snel uit in een principeakkoord over de onmiddellijke onafhankelijkheid van Congo: de datum staat vast op 30 juni. Tijdens discussies over wat de onafhankelijkheid nu werkelijk betekent en de vorm van de toekomstige Congolese staat, blijven de antwoorden echter vaag. De economie en de sociale aspecten zijn voor de Congolese leiders de belangrijkste debatonderwerpen, maar ze krijgen geen enkel duidelijk antwoord. Nochtans zeggen alle deelnemers bij hun terugkeer naar Congo: 'Ik heb jullie de onafhankelijkheid gebracht', waarmee ze 'vrijheid en rijkdom' bedoelen.

Marcel Lihau (Association des Étudiants congolais en Belgique), Vervier, Patrice Lumumba (MNC-Lumumba), Jean Ekwe (PNP)
KMMA

27 januari 1960 is een keerpunt in de onderhandelingen. Patrice Lumumba, die gevangenzit maar wordt vrijgelaten op vraag van de Congolese delegatie, komt op 26 januari aan in Brussel. De volgende dag neemt hij deel aan de rondetafelconferentie. De Belgische delegatie stelt voor dat de koning monarch wordt van twee naties, België én Congo. Congolezen staan echter achter de oprichting van een soevereine Congolese staat, in de vorm van een republiek. België wil zijn ministers van Financiën, Defensie en Buitenlandse Zaken behouden. De

Congolese vertegenwoordigers stellen op hun beurt voor dat de Belgen die in Congo blijven de graad van raadgever of technisch ambtenaar krijgen, dat ze de Congolese nationaliteit zouden aannemen en hetzelfde (financiële) statuut krijgen als Congolezen. Lumumba blijft maar vragen stellen over de toekomst van de twee Belgische militaire bases. Het Belgische antwoord is dat die kwestie pas na 30 juni geregeld zal worden. De facto zullen ze er vroeger over beslissen, tijdens de economische rondetafelconferentie, waar de Belgen de militaire controle zullen behouden.

DE ECONOMISCHE RONDE Tafel

CONGRES PALEIS BRUSSEL, VAN 26 APRIL TOT 16 MEI 1960

NU DE ONAFHANKELIJKHEID IN PRINCIPE VERWORVEN IS, IS ER EEN TWEEDE RONDE TafelCONFERENTIE OM DE FINANCIËLE, ECONOMISCHE EN SOCIALE GEVOLGEN TE BEKIJKEN. DE CONGOLESE LEIDERS BLIJVEN ECHTER WEG OM DE VERKIEZINGEN VAN 15 MEI VOOR TE BEREIDEN, MET HET OOG OP DE VORMING VAN EEN TOEKOMSTIGE REGERING.

In volle verkiezingscampagne sturen Patrice Lumumba (MNC), Joseph Kasavubu (ABAKO) en de andere leiders studenten naar de rondetafelconferentie om hen te vertegenwoordigen. Sommigen menen dat ze te jong en onervaren zijn. Voor Kasavubu dient deze ontmoeting alleen maar om *'te zien wat er in de dossiers staat'*; hij vraagt er via een persbericht het verslag van op. In die dossiers wordt echter gesproken over de reserves van de Centrale Bank. Met andere woorden, het gaat hier om de portemonnee van de kolonie, die naar schatting tussen 35 en 37 miljard Belgische frank bedraagt. De Belgische delegatie is wel goed voorbereid en wint terug wat ze tijdens de eerste rondetafelconferentie op politiek vlak verloren had: het behoud van de Belgische ambtenaren, de twee militaire bases en de goed gevulde 'portemonnee' die aan de basis ligt van het geschil tussen België en Congo. Na deze tweede conferentie drukken de Belgische autoriteiten de wens uit voor een politiek gedekoloniseerd Congo, dat ze echter op economisch vlak nog in de hand hebben.

Openingssessie Congrespaleis
20/01/1960
Foto: R. Stalin, Inforcongo
© KMMA

INDÉPENDANCE CHA CHA !

'In 1959 waren de politici uitgenodigd om tijdens de rondetafelconferentie in Brussel over de onafhankelijkheid te onderhandelen. Mijnheer Thomas Kanza had het lumineuze idee om een telegram naar zijn broer Philippe te sturen en hem te vragen een orkest samen te stellen met de muzikanten van OK Jazz en African Jazz. Wij hebben dat aanbod aanvaard, ik en Vicky Longomba, en van African Jazz hadden Nico, Déchaud, zijn broer en Izeidi toegezegd, en Kabasele zelf mogen we ook niet vergeten. Wij zijn met zijn zevenen naar de rondetafelconferentie gegaan.'

Vertaling van een fragment uit een interview met Armand Brazzos, Kinshasa, lente 2009.

African Jazz in de Plaza
Thomas Kanza (achteraan), Brazzos,
Petit Pierre, Déchaud, Izeidi, Longomba, Kabasele, Dr. Nico (Van links naar rechts)
Brussel, april 1960
Coll. Charles Hénault

INDÉPENDANCE CHA CHA ! - HET ORKEST

Thomas Kanza, de eerste Congolese universitair gediplomeerde, en zijn broer Philippe zijn de zonen van Daniel Kanza, vicevoorzitter van ABAKO. Er doen nog andere versies de ronde. Volgens sommigen zou Patrice Lumumba zelf hebben aangedrongen op een nationaal orkest. Anderen menen dat een Belgische uitgeverij de komst van een Congolees orkest in België zou gefinancierd hebben om de Congolese delegatie

van de rondetafelconferentie te begeleiden en de avonden op te luisteren. Wat er ook van zij, dit orkest werd gevormd met zeven muzikanten van de twee populairste orkesten uit Leopoldstad: African Jazz van Kabasele en OK Jazz van Franco. Sommigen beweren dat Kabasele Franco had uitgenodigd, maar dat die de uitnodiging had afgeslagen, hetzij wegens Kabasele's aanwezigheid, hetzij omdat zijn prioriteiten niet in Europa lagen op een moment dat Congolezen om de onafhankelijkheid van hun land stredden. Dat heen- en weergaan is even gebruikelijk bij orkesten als bij politieke partijen, ze groeperen en hergroeperen zich voortdurend.

INDÉPENDANCE CHA CHA ! - HET LIEDJE

Met *Indépendance Cha Cha* en *Table Ronde* willen de muzikanten de geschiedenis vertellen die men op dat moment aan het schrijven was. *Indépendance Cha Cha* citeert de namen van de belangrijkste Congolese afgevaardigden en hun partijen, *Table Ronde* vermeldt ook de Belgische afgevaardigden. *Indépendance Cha Cha* is waarschijnlijk het beroemdste Congolese liedje en zou later de onafhankelijkheidshymne van vele andere Afrikaanse landen worden. Het Congolese lied is een belangrijk communicatie-instrument; vooral het politieke lied neemt een belangrijke plaats in binnen de Congolese samenleving.

INDÉPENDANCE CHA CHA

Indépendance cha cha tozui e
O Kimpwanza cha cha tubakidi
O Table Ronde cha cha ba gagner o
O Dipanda cha cha tozui e

ASSORECO na ABAKO baykani moto moko
Na CONAKAT na CARTEL balingani na front commun
Bolikango, Kasavubu
Mpe Lumumba na Kalonji
Bolya, Tshombe, Kamitatu
O Essandja, Mbuta Kanza

Na MNC na UJEKO
ABAZI na PNP
Na African Jazz na Table Ronde
Mpe ba gagner

Onafhankelijkheid cha cha, wij hebben ze verworven
Oh cha cha, verworven vrijheid
Aan de rondetafel cha cha hebben ze gewonnen
Cha cha wij hebben ze verworven

ASSORECO en ABAKO zijn als twee handen op een buik
CONAKAT en het CARTEL trekken aan hetzelfde zeel
Bolikango, Kasavubu
En Lumumba met Kalonji
Bolya, Tshombe, Kamitatu
Oh Essandja, geachte Kanza

Van MNC tot UJEKO
Van ABAZI tot PNP
Van African Jazz tot de rondetafel,
wij hebben alles gewonnen.

Indépendance cha cha - Joseph Kabasele en African Jazz,
op de cd *Les Merveilles du Passé*, 3'02, uitgeverij Sonodisc, Frankrijk

Joseph Athanase
Kabasele (Grand
Kalle), Déchaud en
Charles Hénault.
African Jazz op
de terugweg van
Hilversum
April 1960
Coll. Charles Hénault

ONAFHANKELIJKHEID!

Ter gelegenheid van de 100ste verjaardag van het museumgebouw en de 50ste verjaardag van de onafhankelijkheid van de DRC, vertelt de tentoonstelling *Indépendance !* hoe de Congolezen op de onafhankelijkheid geanticipeerd hebben, hoe ze die gebeurtenis beleefd hebben en hoe ze die nu, vijftig jaar later, herinneren. Dankzij interviews met Congolezen die deze periode hebben meegemaakt en populaire en artistieke weergaves biedt deze tentoonstelling een unieke blik op een periode waarin de fundamente van de Congolese natie werden gelegd.

De DRC is een uitgestrekt land, even groot als West-Europa. Wegens tijdgebrek en transportmoeilijkheden hebben we slechts interviews afgenomen in de drie grote Congolese steden – Kinshasa, Lubumbashi en Kisangani. Andere interviews werden in België afgenomen.

Naast de interviews, die 'foto's' of momentopnamen uit die tijd vormen, illustreren de objecten de Congolese publieke opinie, van de koloniale periode tot op vandaag. Dankzij de objecten kunnen we de constanten en veranderingen in het Congolese geheugen beter begrijpen in relatie tot de Congolese geschiedenis. Dit materiële en immateriële erfgoed komt uit de moderne consumptiemaatschappij die na de kolonisatie in Congo ontstond. Onder meer dankzij deze stedelijke cultuur in heel het land kon de Congolese natie zich ontwikkelen.

CONGOLESE VERHALEN

De meeste geïnterviewden hebben de onafhankelijkheid meegemaakt. Het zijn vrouwen en mannen die in 1960 tussen 10 en 30 jaar oud waren. Huisvrouwen, academici, arbeiders, muzikanten, journalisten, christenen, moslims, van Congolese, Angolese, Belgische of andere afkomst: al deze personen hebben met elkaar gemeen dat ze zich toen in een ondergeschikte positie bevonden tegenover het koloniale regime. Sommigen hebben een politieke rol gespeeld, anderen niet. Samen zijn deze mensen niet representatief voor de 'Congolese bevolking'. Ze spreken niet in naam van anderen. Ze vertolken hun eigen, soms uiteenlopende, standpunten, vanuit hun eigen ervaring.

Opm. Het Frans was de facto de officiële taal van Belgisch Congo en het is vandaag nog de enige officiële taal van de RDC, vandaar het overwicht aan Franse getuigenissen en bronnen in deze tentoonstelling.

Bambi Ceuppens, Victorine Ndjoli
Interviews DRC
Lente 2010
Foto Simon Tshiamala

MIJLPALEN IN DE ONAFHANKELIJKHEIDS- GESCHIEDENIS VAN CONGO

De onafhankelijkheid van Congo, uitgeroepen op 30 juni 1960, betekende een belangrijke stap in een historisch proces dat gedurende lange tijd een grote weerslag heeft gehad en stap voor stap heeft bijgedragen tot de vorming van een Congolees natiegevoel en een Congoese identiteit. Dit proces begon dus lang voor 30 juni 1960 en bleef ook lang na de ondertekening van de onafhankelijkheidsakte nawerken. De onderstaande chronologie van gebeurtenissen in de periode tussen het interbellum en de verkiezingen in 2006 overspant meer dan 80 jaar bewogen emancipatorische geschiedenis van Congo.

1920–1959: HET VERLANGEN NAAR ONAFHANKELIJKHEID

1. De 'colour bar' of 'rassenscheiding': een systeem van wettelijke ongelijkheid
2. Verzet en onderdrukking: kimbangisme, stakingen, muiterijen, opstanden, Anioto (luipaardmannen) en krokodilmannen
3. Oorlogsinspanning en oorlogsschulden (1939-1945)
4. De modelkolonie en het tienjarenplan (1949-1959): economische en sociale ontwikkeling en onderdrukking van politieke aspiraties
5. Op weg naar de onafhankelijkheid: het manifest van **Conscience Africaine**, de eerste verkiezingen, de oprichting van politieke partijen

BREUKLIJN: DE ONLUSTEN VAN 4 JANUARI 1959 IN LEOPOLDSTAD

VERSNELLING

6. De politieke rondetafelconferentie (20 januari–20 februari 1960)
– De financiële, economische en sociale rondetafelconferentie (26 april–16 mei 1960)
7. De ondertekening van de onafhankelijkheid (30 juni 1960)

ONAFHANKELIJKHEID

1960-1965: ONLUSTEN

8. Mouterijen, afscheidingen, OPSTANDEN: Congolesse herinneringen zijn sterk gekleurd door de moeilijke periode die volgde op 30 juni 1960

1965-1997: DE CREATIE VAN EEN NATIONALE IDENTITEIT: DE MOBUTU-JAREN

9. De terugkeer naar authenticiteit en de zaïrisering

OVERGANGSPERIODE

10. Verwarring en chaos (1990-1997)

11. De Congolesse oorlogen (1996-1997; 1998-2003)

DEMOCRATISCHE VERKIEZINGEN

12. De verkiezingen van 30 juli en 29 oktober 2006

DE 'COLOUR BAR'

Het koloniale bestel is een systeem van wettelijke ongelijkheid, gebaseerd op 'rassenscheiding'.

In tegenstelling tot de Belgische grondwet erkent de Koloniale Keure, het equivalent van de grondwet in de kolonie, het bestaan van verschillende 'rassen'. De koloniale overheid onderscheidt verschillende 'rassen' en etnische groepen en deelt individuele Congolezen in op basis van hun graad van 'beschaving'. Congolezen zijn Belgen met een koloniaal statuut. Als onderdanen kunnen ze het burgerschap niet verwerven en hebben ze niet dezelfde rechten als de Belgen. De koloniale samenleving is erg divers. Behalve Belgen en Congolezen leven er ook mensen met een andere identiteit. Sommigen zijn van Aziatische, Afrikaanse of Europese origine. Grieken, Portugezen en Europese joden worden niet beschouwd als Europeanen maar als een tussenklasse. Een decreet van 1918 legt de 'rassenscheiding' op in de steden. Deze segregatie is het duidelijkst zichtbaar in Katanga, een industriële regio waar de economie volledig stoelt op de ontginning van de *copperbelt* (de kopergordel), die zich uitstrekt tot Zuid-Afrika. De segregatie in stand houden betekent ook seksuele betrekkingen tussen Afrikanen en Europeanen verbieden. Huwelijken tussen beide groepen zijn dan wel niet verboden, ze zijn uiterst zeldzaam en beperken zich tot echtverbintenissen tussen Europese mannen en Afrikaanse vrouwen. Voor de overheid behoort een huwelijk tussen een Afrikaanse man en een Europese vrouw zelfs niet tot de mogelijkheden.

CONGOLEZEN DOOR DE OGEN VAN CONGOLEZEN:

FOTO'S UIT 1958-1960

Deze foto's, die sterk contrasteren met propagandafoto's, tonen een aspect van de kolonie dat men toen zelden te zien kreeg: portretten van Congolezen onder elkaar.

De meeste van deze foto's zijn genomen door detectives of Congolese vertrouwenspersonen die doorgingen voor reizende fotografen, een beroep dat hen toeliet dorpelingen gemakkelijk te benaderen. Ze waren niet zo talrijk en werkten voor de Veiligheidsdienst van Kivu, die hen een korte opleiding gaf. Ze waren voornamelijk actief tussen 1958 en 1960, in de gemeenten van Bukavu, Kindu en Goma, of in meer afgelegen dorpen, wouden en tegen de Oegandese grens, om er de illegale handel te controleren. De inwoners van de gemeenten vertrouwden hen veel sneller voor het maken van familieportretten, omdat ze Afrikaans waren – een Europese fotograaf zou zich onmiddellijk verdacht hebben gemaakt.

KOLONIALE 'ROMANCES'

Europeanen in de kolonie hebben vaak maîtresses (*ménagères* of 'huishoudsters'), de enige Congolese vrouwen die een openbare rol spelen in de koloniale samenleving. Na de Tweede Wereldoorlog moedigt de koloniale overheid Belgen aan om voor hun terugkeer naar Congo te huwen of om er zich met het gezin te vestigen in een poging paal en perk te stellen aan publieke liaisons tussen Europeanen en Afrikaanse vrouwen. *Ménagères* verdwijnen uit de publieke sfeer.

De kolonisatie van Congo is grotendeels een mannenonderneming. De koloniale samenleving beschouwt een verhouding tussen een Europeaan en een Afrikaanse vrouw vooral als een relatie tussen kolonisator en gekoloniseerde. In de koloniale verbeelding is een gelijkaardige relatie tussen een Europese vrouw en een Afrikaanse man ondenkbaar. Zowel Europeanen als Afrikanen erkennen het bestaan van dergelijke relaties maar interpreteren ze anders. Volgens Europeanen zijn ze het gevolg van de seksuele drang van Afrikanen terwijl Afrikanen ze beschouwen in relatie tot ongelijke machtsverhoudingen. Europeanen in het algemeen en Belgen in het bijzonder, erkennen zelden de kinderen die ze bij Afrikaanse vrouwen hebben: de meesten worden alleen door hun moeder opgevoed. Los van hun aantal, hebben deze kinderen vooral een symboolwaarde. Hun geboorte wijst immers op de zwaktes en knelpunten van het koloniale systeem, dat niet weet hoe hen een plaats te geven in de 'raciale' orde. Hun bestaan bewijst dat er geen verschillende rassen bestaan en dat de raciale segregatie op lange termijn onhoudbaar is.

Zonder titel,
Paul Mampinda
KMMA

OORLOGSINSPANNINGEN

Tijdens de Tweede Wereldoorlog vechten de Congolese expeditietroepen van de Force publique mee aan de zijde van andere Europese soldaten in Birma, Egypte, Ethiopië, Madagaskar en het Nabije Oosten. Hierdoor verandert hun kijk op de relatie tussen Afrikanen en Europeanen en deze bewustwording riskeert een bedreiging te vormen voor de koloniale orde. De Congolezen die in Congo achterblijven, stellen zich veel vragen maar krijgen nauwelijks antwoorden. Er doen geruchten de ronde over Europese kannibalen en messiaanse bewegingen die de koloniale orde contesteren winnen aan belang. De koloniale administratie gaat over tot dwangarbeid en maakt van iedere man een burgerlijke 'gemobiliseerde'. Die oorlogsinspanningen putten de bevolking uit en stortten de samenleving in een sociale malaise. Stakingen, muiterijen en opstanden verspreiden zich en het repressieve optreden van de Belgische autoriteiten leidt tot een afkoeling van de relaties tussen kolonisatoren en gekoloniseerden. De gewelddadige en radicale protesten van de volksmassa staan in schril contrast met de angstvallige acties van de 'évolués'.

OORLOGSSCHULDEN

De koloniale administratie erkent dat ze in het krijt staat bij de Congolezen die oorlogsinspanningen hebben geleverd en meer geleden hebben dan de Belgen in Congo. Ze hebben dus recht op een compensatie. Na de oorlog wordt *La Voix du Congolais* opgericht, een tijdschrift voor 'évolués'. De Belgische administratie bekommert zich dus vooral om de Congolese elite, die gematigdere protestacties had gevoerd dan de massa. Deze interne verdeling binnen het Congolese volk belemmert de ontwikkeling van een volksbeweging die de rechten van álle Congolezen had kunnen opeisen bij de koloniale administratie.

VERZET

Het koloniale systeem krijgt tegenwind gedurende vrijwel de hele periode vanaf het interbellum tot aan de vooravond van de onafhankelijkheid. Al die tijd blijft de herinnering aan het regime van Leopold II en de gewelddaden verbonden met de gedwongen rubberteelten levend. Op het Congolese platteland en in de industriële centra komt de bevolking in opstand tegen de rassenscheiding. Ze protesteert tegen de dwangarbeid, de corveediensten, de verplichte teelt van marktgewassen en de moeilijke arbeidsomstandigheden in de industrie. Bij deze protestacties zijn soms chefs of opgeleide mannen betrokken, maar meestal beperken deze acties zich tot reacties van het gewone volk. Om zich te verzetten tegen de koloniale praktijken keren sommigen zich tot het christendom, terwijl anderen net alle attributen die met de koloniale macht te maken hebben verwerpen, inclusief westerse kledij. Deze acties beogen niet noodzakelijk de politiek onafhankelijkheid, maar de koloniale administratie beschouwt ze als opruiend, te meer omdat ze ze niet goed begrijpt. De acties van de krokodil-, luipaard- of andere mannen en de boodschap van Simon Kimbangu zijn te marginaal en te geïsoleerd om de koloniale orde te bedreigen. Ze boezemen echter angst in en worden daarom grotendeels onderdrukt.

Simon Kimbangu wordt in 1887 in Beneden-Congo geboren. Portugezen hadden er vanaf de 15 eeuw het katholicisme geïntroduceerd. De regio zal later sterk lijden onder de slavenhandel. Na zijn doopsel in 1915, wordt Kimbangu een protestantse catechist en in 1921 begint hij te prediken en mensen te genezen. Zijn messianisme combineert prekoloniale en christelijk religieuze elementen en is eerder sociaal en religieus dan politiek van aard. Nochtans veroordeelt een militaire rechtbank hem in 1931 ter dood. Koning Albert I zet zijn straf om in levenslang en hij sterft in 1951 in de gevangenis van Elisabethstad, ver van zijn geboortestreek. Die dertig jaar gevangenis laten bij de bevolking een diepe indruk na en maken van Kimbangu een martelaar. Zijn zonen, Joseph Diangienda en Charles Kisolokele, twee 'évolués' die voor de koloniale administratie werken, strijden voor de erkenning van de kimbangistische kerk, een doel dat ze bereiken op 24 december 1959, aan de vooravond van de onafhankelijkheid.

Belgische
koloniale
troepen – het
expeditieleger
in het Midden-
Oosten

Troepen per fiets
© Inforcongo
KMMA

EEN NIEUWE MODERNE CULTUUR

Zowel de koloniale administratie als de katholieke kerk heeft het soms knap lastig om haar autoriteit op te leggen en stuit bij sommige groepen op meer verzet dan bij andere. Nochtans hebben de meeste Congolezen rond 1950 zowel het christendom als de consumptiecultuur geïntegreerd in hun dagelijks leven, zonder zich volledig te verwesteren. De kolonisatoren hebben er natuurlijk belang bij de verschillende 'beschavingsniveaus' tussen Belgen en Congolezen te handhaven, want dat rechtvaardigt hun dominante positie. Ze hebben overigens de middelen noch de wil om alle aspecten van het Congolese culturele leven nauwgezet te controleren. Deze beperkingen en opportuniteiten bevorderen de ontwikkeling van een stedelijke cultuur die tezelfdertijd modern én specifiek Congolees is.

De mensen worden bekoord door buitenlandse producten zoals de '*véritable wax hollandais*', geïntroduceerd door West-Afrikanen, die vlug populair wordt bij Congolese vrouwen. Zowel in de stad als op het platteland worden sommige westerse kledingstukken of producten, zoals fietsen, prestigeobjecten. Stadsbewoners en dorpingen houden van voetbal, pils en de nieuwe Congolese stedelijke muziek. Griekse handelaars en enkele Belgische muzikanten spelen een cruciale rol spelen in de ontwikkeling en

uitvoer van die muziek, die later heel sub-Saharaans Afrika aan het dansen zal zetten. Binnen deze nieuwe cultuur wordt de rol van Afrikaanse vrouwen geleidelijk herleid tot die van consument.

Affiche 50ste verjaardag van Belgisch Congo, 1908-1958
KMMA

EEN TUSSENKLASSE: DE 'ÉVOLUÉS'

Het woord 'évolué' is een vaag omschreven term, die verwijst naar zogeheten 'beschaafde' Congolezen. Aan de vooravond van de onafhankelijkheid, opperen sommige Belgische waarnemers dat slechts 1% van de Congolezen als 'évolué' beschouwd kan worden. De koloniale administratie remt inderdaad de ontwikkeling van een tussenklasse af: 'geen elite, geen heibel'. Ze wil de meeste Congolezen wel basisonderwijs bieden, maar daar blijft het dan ook bij. Na de Tweede Wereldoorlog lanceert de administratie de zogeheten *carte de mérite civique*, een soort bewijs van burgerlijke verdienste. Als koloniale onderdanen hebben ze sowieso niet dezelfde rechten als Belgische burgers. Het onderwijs voor meisjes wordt, in vergelijking met dat voor jongens, volledig verwaarloosd. Het koloniale systeem ontnemt de Congolese vrouwen hun politieke rechten en economische onafhankelijkheid: hun plaats is aan de haard, hun professionele mogelijkheden zijn beperkt. Ze krijgen een ambigue rol toebedeeld: ze moeten zich 'beschaven', maar gelden tezelfdertijd als hoedsters van prekoloniale tradities. Aan de vooravond van de onafhankelijkheid heeft geen enkele Congolese vrouw een universitair diploma.

Tienjarenplan voor de economische en sociale ontwikkeling van Belgisch Congo, deel I-II
Brussel, Les Éditions de Visscher, 1949
KMMA

DE CONGOLESE PERS

Al lang voor de jaren 50 hadden christelijke missionarissen grote privébedrijven zoals Union Minière du Haut Katanga en instellingen zoals de Force publique tijdschriften en kranten opgericht voor Congolezen maar die waren wel in handen van Europeanen. In 1934 en 1935 kunnen 'évolués' zich enkele maanden uitdrukken in *Ngonga*, de eerste vrijzinnige krant die echter al snel tegenwind krijgt van de koloniale administratie.

De eerste Congolese journalisten doen pas na de oorlog hun intrede in de redacties. Vanaf 1953 publiceert ABAKO de tijdschriften *Kongo dia Ngunga* en *Congo pratique*; in 1959 worden die vervangen door *Kongo Diets* en *Notre Kongo*. Sommige koloniale kranten voor Europeanen stellen enkele kolommen open voor Afrikaanse medewerkers, zoals de liberale krant *Avenir* die vanaf 1956 de Congolezen Philippe Kanza en Joseph-Désiré Mobutu in haar rangen telt. De meeste kranten voor en door Congolezen zijn katholiek geïnspireerd: *La voix du Congolais* (1945-1959), *La Croix du Congo* (1945) – in 1957 omgedoopt tot *Horizons*. Dat jaar zien ook het sociaalchristelijke *Présence congolaise* en het nationalistische *Congo* het licht. Die laatste uitgave beschouwt zich als het eerste onafhankelijke weekblad, wordt volledig door Congolezen geleid. Maar de koloniale autoriteiten zetten de publicatie datzelfde jaar nog stop en stellen een ploeg gematigdere Congolese journalisten aan, aan wie de middelen wordt gegeven om het weekblad *Quinze* op te richten. In 1959 verschijnt voor de eerste keer *Indépendance* van de MNC-Lumumba.

EEN 'MODELKOLONIE'

Na de Tweede Wereldoorlog legt het tienjarenplan van juni 1949 (Plan décennal pour le développement économique et social du Congo belge) de nadruk op de economische en sociale ontwikkeling van de kolonie. Datzelfde jaar richt de koloniale administratie Inforcongo op, het Informatie- en Documentatiecentrum van Belgisch Congo en Ruanda-Urundi. In de beelden die Inforcongo verspreidt, lijkt het leven in Belgisch Congo wel 'een lange, kalme rivier'. Die beelden, die nog altijd de hedendaagse perceptie van de kolonisatie markeren, tonen een 'modelkolonie', waar de gekoloniseerden lachen en gelukkig en veilig zijn. De realiteit is echter complexer en genuanceerder. Zo zijn de effecten van de economische ontwikkeling ongelijk. Vooral het platteland wordt verwaarloosd en de verplichte marktteelten, corveediensten en harde levensomstandigheden leiden tot een plattelandsvlucht die op haar beurt problemen creëert in de stad. Arbeiders in steden en industriecentra klagen over te lage salarissen en over woningen die niet aan hun noden zijn aangepast; 'évolués' eisen gelijk loon voor gelijk werk; in Kasai verwijten Bena Lulua de koloniale administratie Baluba voor te trekken; in Leopoldstad en in de industriecentra van Katanga voelen zij die zich beschouwen als 'autochtoon' dat ze bedreigd worden door de aanwezigheid van 'immigranten'. De koloniale elite is erop bedacht de dominante positie van de Belgen in Congo te verstevigen en wil de kolonie hervormen volgens het model van een Belgisch-Congolese gemeenschap. De koloniale

problemen herleidt ze echter al te vaak tot persoonlijke geschillen tussen 'blanken' en 'zwarten', terwijl ze de juridische en administratieve ongelijkheden loochent waarop hun relaties stoelen.

Uitgelatenheid bij het bezoek van koning Boudewijn aan Kamina
KMMA

DE 'BILLS'

In de 'inheemse' wijk van Leopoldstad, streven sommige jongeren naar moderniteit zonder dat ze daarom 'évolués' willen of kunnen worden. Ze ontwikkelen een tegencultuur die subversief en marginaal is maar uiteindelijk heel invloedrijk zal blijken. De Bills (afgeleid van Buffalo Bill), die zich laten inspireren op de cowboys uit Amerikaanse westerns, ontwikkelen via mode, *slang* en muziek hun eigen culturele codes. Deze jongeren- en stadscultuur blijft onzichtbaar in de beelden die Inforcongo verspreidt, die vooral 'primitieve' Congolezen op het platteland, 'évolués' in de stad en arbeiders in industriële centra toont. Er zijn wel veel Bills te zien op de foto's van Depara, de huisfotograaf van Franco, de zanger van OK Jazz, het orkest dat vanaf 1956 met stijgend succes speelt in de bars en dancings van de 'inheemse' wijk.

De Kongo Bar, een van de dancings van de 'inheemse wijk' in Leopoldstad

Foto A. Da Cruz, 1946

KMMA

LEO, DE PAREL VAN DE KOLONIE

Leopoldstad is de parel van de kolonie en de hoofdstad van de opkomende Congolese volkscultuur. Patrice Lumumba, die vanaf 1956 als commercieel directeur voor de brouwerij Bracongo werkt, wordt erg populair in de Afrikaanse bars en dancings van de hoofdstad. Maar voor de inwoners van de 'inheemse' wijk is het niet alleen rozengeur en maneschijn. De Bakongo, die in de meerderheid zijn, voelen zich bedreigd door immigranten, vooral door Bangala uit Hoog-Congo. In de hoofdstad zijn er veel krakers: dorpelingen die er zich willen vestigen maar die van de administratie niet de nodige vergunning krijgen en die moeilijk onderdak, werk of een school voor hun kinderen vinden.

EEN TIJDBOM

Muissa-Camus, lid van *Conscience africaine*, en andere Congolese journalisten wijzen op de moeilijke levensomstandigheden in de 'inheemse' wijk. Leopoldstad kent in die tijd grotendeels dezelfde problemen waarmee Kinshasa nu kampt: een tekort aan degelijke huizen, werkloosheid, criminele bendes, straatkinderen, drugs. En ook toen al trokken Congolezen zich uit de slag met uitgekiende 'plantrekkerij'. De koloniale mogendheid verwaarloost de jongeren, die de meerderheid uitmaken in de hoofdstad van de kolonie. Leopoldstad lijkt kalm, maar is eigenlijk een tijdbom die op 4 januari 1959 gaat ontploffen.

DE POLITIEKE EMANCIPATIE

Politieke vrijheid bestaat niet in Belgisch Congo. Bij gebrek aan politieke partijen verenigen de 'évolués' zich, met de steun van de katholieke missionarissen, in culturele of etnische organisaties. Hoewel de katholieke kerk een van de pijlers van het koloniale bouwwerk is, heeft ze toch oren naar de eisen van de 'évolués' en gaat ze zich van de koloniale overheid distantiëren. Zo spreekt bisschop Joseph Malula zich in 1959 uit voor een Congolese Kerk. De 'évolués' eisen aanvankelijk binnen de structuren die de Kerk hun ter beschikking stelt (pers, vakbonden) hun rechten op.

DE VERKIEZINGEN VAN 1957 EN DE VORMING VAN POLITIEKE PARTIJEN

Vanaf 1956 komt Congo in een politieke stroomversnelling terecht. In dat jaar wordt het '*Dertigjarenplan voor de politieke ontvoogding van Belgisch Afrika*' van Jef van Bilsen in het Frans gepubliceerd. De

'*La Belgique tient ses promesses*'
(België houdt haar beloftes)
KMMA

katholieke leden van *Conscience africaine* inspireren zich daarop om op lange termijn de onafhankelijkheid te vragen, maar in datzelfde jaar eist ABAKO in een tegenmanifest de onmiddellijke onafhankelijkheid. In 1957 vinden de eerste verkiezingen plaats in Leopoldstad, Elisabethstad en Jadotstad: de Afrikaanse steden kiezen hun eigen burgemeesters. Alleen mannen vanaf 21 jaar mogen stemmen. In Leopoldstad wint ABAKO de verkiezingen. Joseph Kasavubu wordt de

burgemeester van Dendale. Vele inwoners van Beneden-Congo zien in hem de opvolger van Simon Kimbangu, die hen komt bevrijden. Vanaf 1958 komen ook de Belgische politieke partijen naar Congo en krijgen de eerste echte Congolese politieke partijen vorm. De

koloniale overheid verdeelt de Congolese bevolking in rassen en etnische groepen, op basis van een Europees model dat zegt dat er een eenheid bestaat tussen de etnische groep en de taal. De prekoloniale Congolese realiteit is echter veel complexer dan dat, maar onder het juk van het koloniale systeem baseren de meeste eerste partijen zich op die etnische of lokale identificatie.

BOYCOT VAN DE VERKIEZINGEN VAN DECEMBER 1959 EN DE VERKIEZINGEN VAN MEI 1960

Na de verkiezingen van 4 januari 1959 richt koning Boudewijn zich tot de Congolezen met de boodschap dat België het land naar de onafhankelijkheid zal leiden. Hij kondigt lokale verkiezingen aan voor december 1959. Die verkiezingen worden geboycot door ABAKO en leden van het Cartel. Ondertussen verergert de politieke toestand in de kolonie: er zijn confrontaties tussen Baluba en Lulua in Kasai, rellen schrikken Stanleystad op en de koloniale overheid verliest grotendeels haar controle over Beneden-Congo. In mei 1960 organiseert ze de eerste nationale verkiezingen. Het stemrecht is beperkt tot mannen vanaf 21 jaar. De Belgen verwachten een overwinning van de federalistische partijen, maar die 'Congolese gok' draait anders uit: het is de Mouvement National Congolais van Patrice Lumumba die als winnaar uit de bus komt.

Na de rellen
01/1959
Coll. KADOC-K.U.Leuven

CHRONOLOGIE VAN DE ONAFHANKELIJKHEID:

RELLEN IN LEOPOLDSTAD OP 4 JANUARI 1959 OP HET EINDE VAN DE EERSTE REPUBLIEK EN AAN DE VOORAVOND VAN MOBUTU'S STAATSGREEP.

1959

- > Lokale stakingen in Leopoldstad, Kwango, Lukula, Elisabethstad, Yaligimba, Gwaka, Albertstad en in de Oostprovincie.
- > Leger-interventies in Elisabethstad, Lukula, Albertstad.

JANUARI

04101

- > Rellen in Leopoldstad.

13101

- > Koning Boudewijn stelt voor de Congolezen te begeleiden naar hun onafhankelijkheid. Hij kondigt voor december 1960 lokale verkiezingen aan met universeel stemrecht en de oprichting van gemeenteraden in alle stedelijke centra.

MAART

- > Drie leiders van ABAKO, onder wie Kasavubu, staan terecht voor hun rol in de rellen van 4 januari.
- > Joseph Malula spreekt zich uit voor een Congolese kerk.
- > Hij wordt tot bisschop gewijd.

APRIL

- > Congres van Congolese politieke partijen in Luluaburg.
- > Oprichting van de Parti solidaire africain (PSA).

JUNI

- > Josph Kasavubu, voorzitter van ABAKO, eist de oprichting van een republiek Kongo in het westen van het land.

JULI

- > Oprichting van Conakat (Confédération des associations tribales du Katanga).
- > Splitsing van MNC in MNC-Lumumba en MNC-Kalonji.
- > Verbod op alle jeugdverenigingen.

AUGUSTUS

- > Decreet over het uitoefenen van fundamentele vrijheden in Belgisch Congo.
- > Oprichting van de Parti du Peuple.
- > Confrontaties tussen Baluba en Lulua in Kasai.

OKTOBER

- > Onrust in Stanleystad.

NOVEMBER

- > Arrestatie van Lumumba.
- > Oprichting van de Parti national du Progrès (PNP).

DECEMBER

- > De krijgswet wordt ingesteld in Kasai in een poging de confrontaties tussen Lulua en Luba te stoppen.
- > ABAKO, MNC-Kalonji en hun bondgenoten boycotten de gemeenteraads- en regionale verkiezingen.
- > Een coalitie tussen ABAKO, PSA en MNC-Kalonji eist een rondetafelconferentie in Brussel.
- > Minister van Koloniën Maurice de Schryver kondigt een politieke rondetafelconferentie in Brussel aan.
- > De koloniale administratie erkent de kimbangistische Kerk.

1960

JANUARI

- 19101 Oprichting van het Front commun congolais pour la Table ronde.
- 20101 Officiële opening van de politieke rondetafelconferentie.
- 21101 Lumumba wordt veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf.
- 25101 Bevrijding van Lumuba.
- 26101 Aankomst van Lumumba in Brussel.
Op de politieke rondetafelconferentie wordt 30 juni vastgelegd als datum voor de onafhankelijkheid.

FEBRUARI

- 20102 Afsluiting van de politieke rondetafelconferentie.

MAART

10103 Benoeming van de leden van het Uitvoerend College, de provinciale colleges en de Commissie voor Congolese politiek in Brussel.

APRIL

02104 Overbrenging van de stoffelijke resten van Simon Kimbangu van Elisabethstad naar Beneden-Congo.

26104 Financiële, economische en sociale rondetafelconferentie in Brussel.

MEI

10105 Het Belgische parlement stemt over de basiswet betreffende het staatsbestel van Congo.

11105 De verkiezingen worden gewonnen door MNC-Lumumba.

19105 Uitvaardiging van de grondwet.
Lumumba eist het recht op om een regering te vormen.

JUNI

10106 Verstandsakkoord tussen MNC-Lumumba, PSA, CERE (Centre de Regroupement africain) en BALUBAKAT (Association générale des Baluba de Katanga).

13106 Lumumba wordt aangesteld als informateur.

15106 Het Belgische parlement wijzigt unilateraal de voorlopige Congolese grondwet.

17106 Het Belgische parlement stemt over een wet die Belgische bedrijven in Congo voor de keuze stelt tussen het Congolese en Belgische recht. De meeste verkiezen de tweede optie.
Kasavubu wordt aangeduid als formateur.

21106 Verkiezing van de voorzitter, de vicevoorzitter en de griffiers van de Kamer.
Lumumba wordt aangeduid als formateur.

- 24106 Lumumba krijgt het vertrouwen van Kamer en Senaat. Kasavubu wordt verkozen tot president door Kamer en Senaat.
- 30106 Dag van de Onafhankelijkheid. Congo wordt omgedoopt tot Congo-Leopoldstad.
- JULI**
- 01107 Algemene amnestie.
Congo dient zijn kandidatuur in om lid te worden van de VN.
- 04107 Petitie van de militairen in Leopoldstad en Thysstad voor de afrikanisering van de kaderfuncties binnen het leger.
- 05107 Eerste opstanden tegen Lumumba en generaal Émile Janssens, commandant van de Force publique.
- 06107 Lumumba ontslaat generaal Janssens.
- 07107 Start van de Europese exodus.
- 08107 Victor Lundula vervangt generaal Janssens. Mobutu wordt benoemd tot stafchef van het leger en begint het kader te afrikaniseren.
Opstand in Katanga, Luluaburg, Goma, Congole en Matadi.
- 10107 Muiteerij in Elisabethstad.
Gewapende interventie van het Belgisch leger.
- 11107 Moïse Tshombe roept de onafhankelijkheid uit van de provincie Katanga.
Kasavubu en Lumumba ondertekenen in Luluaburg een samenwerkingsakkoord waarin ze zich verzetten tegen de aanwezigheid van Belgische troepen in Congo.
- 12107 Heropflakking van de muiteerij in Thysstad en Matadi.
- 13107 Interventie van de Belgische troepen in Leopoldstad waar ze de luchthaven van Njili innemen.
- 12107 Lumumba en Kasavubu vragen een gewapende tussenkomst van de VN.

- 14107 Lumumba vraagt hulp aan de VN en de Sovjet-Unie en kondigt het verbreken aan van de diplomatieke relaties met België.
De Veiligheidsraad stemt over een resolutie waarin België gevraagd wordt zijn troepen terug te trekken. Ze worden vervangen door VN-blauwhelmen.
- 16107 De Belgische troepen worden afgelost door de VN-blauwhelmen.
- 17107 Kasavubu en Lumumba lichten de VN-vertegenwoordiger in Leopoldstad in dat, indien de VN-troepen het vertrek van de Belgen niet kunnen verzekeren, ze een beroep zullen doen op de Sovjet-Unie.
- 20107 De Congolese regering roept de hulp in van de Sovjet-Unie.
- 21107 De VN vraagt de snelle terugtrekking van de Belgische troepen.
- 23107 De laatste Belgische soldaten verlaten Leopoldstad.
- 28107 Dag Hammarskjöld, VN-mandataris, komt aan in Leopoldstad en ontmoet Kasavubu.

AUGUSTUS

- 08108 Albert Kalonji (MNC-Kalonji) roept, met de steun van westerse staten, Zuid-Kasaï uit tot een onafhankelijke staat. Lumumba keert terug naar Congo na tussenstops in Tunis, Conakry, Accra en Rabat waar hij onmiddellijke hulp toegezegd kreeg in het geval de VN de wettelijke regering niet zou helpen Katanga te heroveren.
- 09108 Start van de eerste burgeroorlog. Deze wordt gekenmerkt door de inzet van buitenlandse huurlingen. De VN zet een grootschalig tegenoffensief in om de orde te herstellen.
- 13108 Akkoord tussen de VN en Katanga waarin de rol van de VN-blauwhelmen in de afvallige provincie zeer sterk wordt ingeperkt.

- 14108 Lumumba protesteert tegen het VN-Katanga-akkoord en maant de VN aan om te allen prijze de afscheiding van Katanga te verhinderen.
- 16108 Lumumba geeft het bevel aan de Force publique, nu Armée nationale congolaise (ANC), om de afvallige provincies te heroveren.
- 17108 Muiteerij binnen het ANC.
- 20108 Lumumba beklaagt zich bij de VN over de gebrekkige steun aan zijn regering.
- 31108 Terugtrekking van de laatste Belgische troepen.

SEPTEMBER

- 05109 Lumumba en Kasavubu zetten elkaar wederzijds af.
- 07109 Lumumba krijgt de steun van het parlement dat aanstuurt op een verzoening tussen de eerste minister en de president.
- 12109 Kasavubu installeert een nieuwe regering met Joseph Ileo (MNC-Kalonji) aan het hoofd.
Lumumba wordt gearresteerd door het Congolese regeringsleger en bevrijd door Lundula.
- 13109 Een nieuwe resolutie van het parlement in het licht van een verzoening. Beide kamers geven volmacht aan Lumumba.
- 14109 Mobutu pleegt een staatsgreep en neutraliseert Lumumba en Kasavubu.
- 19109 Mobutu installeert de Raad van Commissarissen en zet de andere machtsorganen buitenspel.
- 20109 De Republiek Congo, onafhankelijke staat, wordt erkend als lid van de VN.

OKTOBER

- 01110 Zes parlamentsleden van MNC-Lumumba beschuldigen Lumumba ervan een communist te zijn en stellen hem verantwoordelijk voor de chaos.

10110 Het ANC probeert vruchteloos Lumumba te arresteren. Lumumba trekt zich terug in zijn residentie onder bescherming van de VN-blauwhelmen.

DECEMBER

01112 Lumumba wordt tijdens zijn poging om Stanleystad te bereiken aangehouden door de troepen van Mobutu en teruggebracht naar Leopoldstad.

12112 Gizenga (PSA) roept in Stanleystad de République libre du Congo uit. Stanleystad wordt de voorlopige hoofdstad van het land.

1961

- > Mouterij in Thysstad.
- > Brief van Tshombe met de bevestiging dat hij de transfer van Lumumba naar Katanga onderschrijft.
- > Transfer van Lumumba en de ministers Maurice Mpolo en Joseph Okito naar Elizabethstad waar ze vermoord worden bij aankomst.
- > Een tijdelijke regering onder leiding van Joseph Ileo (MNC-Kalonji) vervangt de Raad van Commissarissen.
- > Officiële aankondiging van de dood van Lumumba, Mpolo en Okito.
- > Samenkomst van het parlement waarbij de regering in handen wordt gegeven van Cyrille Adula (MNC-Lumumba) met Gizenga (PSA) als vicepremier.

1962

- > Het leger en de VN-troepen maken een einde aan de regering van Gizenga in Stanleystad.
- > Regeringstroepen heroveren Zuid-Kasai.

1963

- > Het leger en de VN-troepen overmeesteren Elizabethstad en maken een einde aan de afscheiding van Katanga.
- > President Kasavubu schorst de zittingen van het parlement op.

1964/65

- > Een wijdverspreide opstand tegen het centrale gezag van unionistische partijen. Deze rebellen veroveren twee derde van het Congolese grondgebied.

1964

- > Sophie Kanza, licentiate in de sociologie aan de Universiteit van Genève, wordt de eerste Congolese vrouw die een universitair diploma behaalt.
- > België keurt een conventie goed om samen met Congo het zogenaamde Belgisch-Congolese geschil over de financiën tussen beide landen op te lossen. De portefeuille van voormalig Belgisch Congo blijft in Congo en de schulden die België aangegaan is in naam van Congo worden in tweeën verdeeld.
- > Kasavubu benoemt Moïse Tshombe tot Eerste Minister .
- > Met de hulp van huurlingen heroveren de regeringstroepen Stanleystad.
- > Uitvaardiging van de Grondwet van Luluaburg. Het land wordt officieel omgedoopt tot de Democratische Republiek Congo.
- > Tshombe maakt een einde aan de regering in Stanleystad, met de hulp van Belgische commando's, gesteund door Britse en Amerikaanse troepen.

1965

- > Parlementsverkiezingen.
- > Kasavubu vervangt Tshombe door Évariste Kimba.
- > Tweede staatsgreep door kolonel Mobutu, commandant van het leger.

ONAFHANKELIJKHEID

BESTE WENSEN VOOR DE NIEUWE CONGOLESE STAAT!

Patrice Lumumba, winnaar van de verkiezingen, wordt op 21 juni aangesteld als formateur. Op 24 juni krijgt hij het vertrouwen van Kamer en Senaat en wordt hij benoemd tot eerste minister. Diezelfde dag wordt Joseph Kasavubu tot president verkozen. Het politieke systeem van de nieuwe republiek is gebaseerd op dat van België, dus de president heeft voornamelijk een protocollaire rol. Op 17 juni 1960 neemt het Belgische Parlement de wet aan die Belgische bedrijven met een koloniaal statuut in Congo de mogelijkheid biedt te kiezen tussen de Belgische en de Congolese nationaliteit. De meeste opteren voor de Belgische. Deze wet ligt aan de basis van het Belgisch-Congolese geschil: vele Congolezen opperen dat België misschien wel de politieke macht overdraagt, maar niet zijn greep op het Congolese economisch patrimonium.

Eerste minister Patrice Lumumba stelt koning Boudewijn de leden van zijn ministerie voor: rechts Joseph-Désiré Mobutu, 29/06/1960
KMMA

DE ONDERTEKENING VAN HET 'GULDEN BOEK'

De onafhankelijkheidsverklaring is een document van enkele lijnen waarin de politieke overdracht wordt geregeld, maar met geen woord over de overdracht van de economische rijkdommen wordt gerept. Die bondigheid is voor vele Congolezen een ontgoocheling. In de koloniale periode is het boek een belangrijk machtssymbool en de politieke machtsoverdracht heeft een grote symbolische waarde. Populaire afbeeldingen tonen hoe Koning Boudewijn, als vertegenwoordiger van de koloniale macht, de macht overdraagt op Patrice Lumumba, de Congolese eerste minister. In werkelijkheid tekenden de twee eerste ministers, Patrice Lumumba voor Congo en Gaston Eyskens voor België. Doorheen de jaren werd deze onafhankelijkheidsverklaring in de Congolese verbeelding een indrukwekkend 'Gulden Boek' dat het voorwerp blijft van talrijke mythes in Congo.

Eerste ministers Patrice Lumumba en Gaston Eyskens (ondertekening van de onafhankelijkheidsverklaring)
Palais der Natie, 1960 © Inforcongo Coll. KMMA

DE ONDERTEKENING VAN HET 'GULDEN B
LA SIGNATURE DU « LIVRE D'OR »
SIGNING THE 'GOLDEN BOOK'

De onafhankelijkheidsverklaring is een document van enkele
lijnen waarin de politieke overdracht wordt geregeld, maar
met geen woord over de overdracht van de economische
rijdommen wordt gerept. Die bondigheid is voor vele
Congoezen een ontgoocheling. In de koloniale periode is
het boek een belangrijk machtssymbool en de politieke

Foto Raymond Dakoua © KMMA

BOEK'

DE CONGOCRISIS

DE MUITERIJ VAN DE FORCE PUBLIQUE

Op 4 juli 1960 tekenen de militairen van het Kamp Leopold in de hoofdstad en Thysstad een petitie voor de afrikanisering van het kaderpersoneel van de Force publique. De volgende dag is er het eerste oproer, gericht tegen Lumumba en generaal Janssens, de commandant van de Force publique. Die laatste had geschreven: *'Na de onafhankelijkheid = voor de onafhankelijkheid'*. Ondanks toegevingen van Lumumba breidt de muiterij zich uit. De opstandige militairen keren zich al snel tegen Belgische burgers, die massaal het land verlaten. Na het optreden van de Belgische troepen vragen Lumumba en Kasavubu een gewapende VN-interventie waarna de blauwhelmen de Belgische troepen aflossen.

DE AFSPLITSING VAN KATANGA EN ZUID-KASAÏ

Op 11 juli 1960 roept Moïse Tshombe, de voorzitter van CONAKAT, met de steun van België de onafhankelijkheid van de industriële provincie Katanga uit. Op 8 augustus 1960 roept Albert Kalonji van MNC-Kalonji, met de steun van de westerse landen, op zijn beurt eerst de autonome staat, later het federale koninkrijk

De Katangese afscheuring: documenten en foto's
KMMA

uit van Zuid-Kasaï, waar zich de diamantmijnen bevinden. De VN eist dat België zijn troepen terugtrekt, maar wil zelf niet tussenkomen in wat zij als intern Congolees beleid beschouwt. De Congolese regering klopt daarop aan bij de Sovjet-Unie. De crisis krijgt zo een internationale dimensie en zal leiden tot de moord op Lumumba.

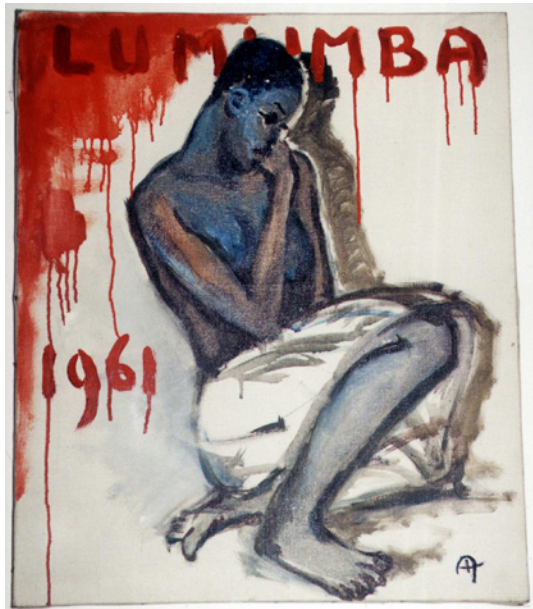
Propaganda-affiches van de onafhankelijke staat Katanga
Coll. Philippe Jacquier

DE OPSTANDEN

Na een bloedige militaire campagne die duizenden burgerdoden gemaakt heeft, beëindigt de centrale regering in 1961 de afscheuring van Zuid-Kasaï. In 1963 draait de VN de afsplitsing van Katanga terug. Van 1964 tot 1965 valt het land ten prooi aan een enorme opstand tegen het centrale gezag, die voornamelijk georganiseerd wordt door unionistische partijen. Sommige historici zullen het aantal doden later op 500 000 schatten. De opstand begint in Kwilu onder leiding van Pierre Mulele, die minister was onder Lumumba. Andere rebellen, onder wie Christopher Gbenye, Général Olenga, Gaston Soumialot en Laurent-Désiré Kabila, de toekomstige president van de Democratische Republiek Congo, ontketenen op hun beurt de Simba-opstand in het oosten en verwerven zo de controle over Stanleystad.

HET EINDE VAN DE SIMBA-REBELLIE

De rebellen veroveren driekwart van het land. Om de opstanden te beëindigen benoemt Joseph Kasavubu Moïse Tshombe als eerste minister. Met de steun van Katangese agenten in ballingschap en westerse huursoldaten nadert het nationale leger van Congo (ANC) de Simba, die westerlingen beginnen te gijzelen in Stanleystad. Tshombe doet een beroep op de Belgische en Amerikaanse regering: Belgische commando's, bijgestaan door Britse en Amerikaanse troepen, worden er gedropt. Ze bevrijden de meeste gijzelaars en evacueren Europeanen en Amerikanen in Stanleystad. Met de hulp van de huursoldaten verwerft het overheidsleger opnieuw de controle over de stad en maakt ze een einde aan de Simba-rebellie.

'Pauline Lumumba après la mort du premier ministre Patrice Lumumba.' (Pauline Lumumba na de dood op premier Patrice Lumumba)

Foto Jan Van Lierde © Coll. SOMA/CEGES

DE MOORD OP PATRICE LUMUMBA

Lumumba maakt overal vijanden. Als unionist verzet hij zich tegen de westerse mogendheden, waaronder België, die liever een confederaal Congo met relatief autonome provincies willen om de controle over de economische rijkdommen te behouden. Hij wordt tevens bestempeld als communist en daarom laten leden van zijn eigen regering en die van Katanga hem vallen. Joseph Kasavubu heeft slechts een ceremoniële rol want in werkelijkheid ligt op nationaal niveau de politieke macht bij de groep van Binza, een informele, ongestructureerde splintergroep tegen Lumumba, met Joseph-Désiré Mobutu, voormalig secretaris van Lumumba, Mario Cardoso en Justin Bomboko. Alle drie waren ze aanwezig tijdens de economische rondetafelconferentie van 1960 in Brussel. 67 dagen nadat hij aan de macht kwam, wordt Lumumba door Kasavubu ontslagen en wordt hij onder huisarrest geplaatst. Hij probeert te ontsnappen maar wordt gevangengenomen door soldaten die Mobutu trouw zijn. Patrice Lumumba, minister Maurice Mpolo en Joseph Okito, de vicepresident van de Senaat, worden eerst naar Thysstad overgebracht, en daarna aan Tshombe overgeleverd. Op 17 januari 1961 worden ze vermoord in Elisabethstad. Om hen volledig te laten verdwijnen wordt hun lichaam in stukjes gehakt, in zuur gedrenkt en verbrand. De moord op Lumumba lokt internationaal protest uit. Vooral België wordt ervan beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor de dood van de eerste Congolese eerste minister. In 2001 concludeert een Belgische parlementaire onderzoekscommissie dat de toenmalige Belgische overheid inderdaad moreel verantwoordelijk was voor de moord op Lumumba. De overheid biedt daarop haar excuses aan, aan het Congolese volk en de familie van Lumumba.

DE VERKIEZINGEN VAN 1965

Joseph Kasavubu blijft president tijdens de Congolese crisis. Na het einde van de rebellie vormt Moïse Tshombe een regering van Algemeen Welzijn die Congolezen met elkaar moet verzoenen en rust moet brengen in het land. Een nieuwe, federale grondwet laat het meerpartijenstelsel toe en verdeelt het land in 21 provincietjes die overeenkomen met de voormalige districten uit de koloniale periode. In 1965 organiseert Congo parlementsverkiezingen. Vrouwen krijgen geen stemrecht, dat is nog altijd beperkt tot mannen. Na de verkiezingen vervangt Joseph Kasavubu Tshombe door Évariste Kimba. Een maand na de benoeming van Kimba, werpt kolonel Mobutu de president en de eerste minister omver.

Propagandadocument van de
MPR
KMMA

DE TERUGKEER NAAR DE AUTHENTICITEIT EN DE ZAÏRISERING

Nu Congo de politieke onafhankelijkheid heeft verworven, wil Mobutu het land zijn culturele en economische onafhankelijkheid geven.

De terugkeer naar de authenticiteit betekent breken met de ingevoerde cultuur, opgelegd door de koloniale overheid. Alle sporen uit het koloniale tijdperk moeten verdwijnen en men moet zich beroemen op alles wat 'authentiek Congolees' is. Elke Congolees met een Congolese ouder wordt een Congolese burger. Zo behoren ook zij die niet erkend werden door hun Europese vaders tot de Congolese natie. Het land, de rivier, de munteenheid, de steden en de Congolezen krijgen allemaal een 'Congolese' naam. De mannen dragen het '*abacost*' (van '*à bas le costume*' of 'weg met het kostuum') en de vrouwen de *pagne*, een bedrukte katoenen wikkelrok. Mobutu beroept zich op 'Bantoetradities' om democratie en het meerpartijstelsel te verwerpen. Tegelijkertijd geeft hij de vrouwen de politieke macht terug die hen tijdens het koloniale regime was ontnomen. Hij geeft ze stemrecht en ze krijgen hoge functies in zijn regering, de administratie en de eenheidspartij, de MPR (Mouvement populaire pour la Révolution). Voor Mobutu is de steun van vrouwen en muzikanten cruciaal voor de authenticiteit die hij nastreeft. Hij maakt van de *pagne*, de muziek en dans propagandamiddelen. De 'authenticiteit' die hij voor ogen heeft is grotendeels de vrucht van de kolonisatie en relaties met Europa.

Na twee jaar aan de macht nationaliseert Mobutu het bedrijf Union Minière du Haut Katanga dat Gécamines wordt. In 1974 zijn alle bedrijven genationaliseerd. Datzelfde jaar lijdt het land onder een economische crisis terwijl de nieuwe eigenaars van de economische en financiële goederen niet voldoende voorbereid zijn om de bedrijven te beheren. De zaïrisering mislukt, wat Mobutu noopt terug te keren naar een gemengde economie.

1974: HOOGTEPUNT EN VAL VAN HET MOBUTU-REGIME

In 1974 is het Mobutu-regime op zijn hoogtepunt. De terugkeer naar de authenticiteit en de zaïrisering inspireren de Congolezen, die fier zijn op het culturele en economische kapitaal van hun land en zijn inwoners. 1974 is ook het jaar van de beroemde bokswedstrijd in Kinshasa tussen Muhammad Ali en George Foreman, en het jaar dat Zaïre als eerste sub-Saharaans land een finaleplaats in de Wereldbeker voetbal haalt. Tegelijkertijd luidt 1974 ook het begin van het economische verval van Zaïre in: corruptie grijpt om zich heen en de staatsstructuren storten in elkaar. Het instandhouden van de personencultus van Mobutu gebeurt niet zonder geweld. Elk protest wordt brutaal de kop ingedrukt. De dictatuur zorgt voor een hersenvlucht, vooral naar België en Frankrijk.

Zonder titel
KMMA

Foto Raymond Dakoua © KMMA

DE CONGOLESE 'TAART'

Hoewel Mobutu's verdwijning hoop op verandering en vrijheid wekt, luidt ze de ineenstorting van het land en het begin van een langdurige oorlog in. Sinds 1884, het jaar dat de Conferentie van Berlijn het bestuur van het land aan Leopold II toekende, is Congo het speeltje van de internationale mogendheden die de controle willen verwerven over de enorme natuurlijke rijkdommen van het land. In 1960, wanneer België de politieke onafhankelijkheid aan zijn voormalige kolonie toekent, behoudt het wel nog de controle over de Congolese economie. Wanneer Mobutu enkele jaren later aan de macht komt, is dat met de steun van de westerse mogendheden.

Als gevolg van belangrijke veranderingen in de internationale politiek op het einde van de jaren 1980, breekt voor het land een lange overgangperiode aan. Eind jaren 90, in de nasleep van de genocide in Rwanda, ontstaat in Oost-Congo een conflict dat zich eerst beperkt tot de regio, maar daarna tot twee oorlogen leidt waar zes andere Afrikaanse landen bij betrokken zijn (Angola, Burundi, Oeganda, Rwanda, Tanzania en Zimbabwe) die ruziën over de Congolese rijkdommen. Het conflict treft het hele land, maar wordt vooral uitgevochten in de oostelijke provincies en in het evenaarswoud, twee gebieden waarvan de natuurlijke rijkdommen altijd al begeerte hebben opgewekt. Deze twee oorlogen zijn de dodelijkste sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog: er vallen miljoenen doden en vooral vrouwen zijn het slachtoffer van systematische seksuele misdrijven. Rebellengroepen worden bewapend door multinationals, Congolese criminele bendes zijn erbij betrokken. Deskundigen blijven regelmatig het verband tussen de plunderingen, de ongelijkmatige ontginning van de natuurlijke rijkdommen in Congo en de systematische schendingen van de mensenrechten hekelen.

Ondanks al die crisissen en opeenvolgende oorlogen blijft de Congolese bevolking sterk. Ze houdt vurig vast aan de eenheid van het land en kant zich hardnekkig tegen elke poging tot 'balkanisering', zelfs al slaagt de staat er zelf niet in de controle te behouden over het hele nationale grondgebied.

LE FRONDEUR
 15 C^{MES} LE N^O
 JOURNAL SATIRIQUE PARAISSANT TOUS LES SAMEDIS

LE REVEILLON DES SOUVERAINS !

'Le réveillon des souverains ! À quand le réveillon des peuples ?' (De Honger van de soevereine vorsten! En de honger van het volk?)

Le Frondeur, 20/12/1884
 Coll. Koninklijke Bibliotheek

BOULA MATARI

Boula Matari of Boula Matadi is de naam die de Congolezen vandaag aan de staat geven. Letterlijk betekent het in het Kikongo 'steenbreker', of anders gezegd 'hij die voorbij trekt en alles vernietigt op zijn weg'. De uitdrukking gaat al jaren mee: oorspronkelijk verwees ze naar Stanley, en daarna naar de koloniale autoriteit en ambtenaren, en bij uitbreiding ook naar de beeldjes van kolonisten. Boula Matari boezemt zowel angst in, voor die almachtige staat die zich aan de bevolking opdringt zonder haar echt te vertegenwoordigen, evenals bewondering en nijd die macht, zowel koloniale als prekoloniale, altijd opwekt.

Het verwerven van macht gaat gepaard met het opnieuw toe-eigenen van symbolen. Zo steelt Ambroise Boïmbo de dag voor de onafhankelijkheid de sabel van Koning Boudewijn. Hierdoor ontnemt hij de 'soevereiniteit' van de Belgen die hij doorgeeft aan de Congolezen. Al lang voor de onafhankelijkheid beschouwen ABAKO-aanhangers Kasavubu als 'Koning Kasa' die Koning Boudewijn zou opvolgen. In de weken na de ondertekening van de onafhankelijkheidsakte op 30 juni 1960 draagt Kasavubu hetzelfde uniform dat Koning Boudewijn die dag droeg. De sabel die hij draagt verwijst zowel naar de Koning der Belgen als naar de Kongo-koningen.

KETENS EN DE 'CHICOTTE'

In de negatiefste zin van het woord verwijst Boula Matari naar staatsgeweld dat indirect wordt uitgeoefend via Congolese assistenten. Zij doen de bevolking geweld aan, op bevel van Europese of Congolese staatsambtenaren.

De '*chicotte*', een leren zweep, is een prekoloniale disciplinaire maatregel, maar de Congolezen associëren het gebruik ervan toch voornamelijk met de kolonisatie, van Leopold II tot aan het einde van de koloniale periode. Na de onafhankelijkheid voert Mobutu het gebruik ervan opnieuw in. Het populaire thema van de '*chicotte*' in de vele schilderijen die de titel '*Belgische kolonie*' meekrijgen, kan gezien worden als kritiek op het koloniale én het Mobuturegime. Een ander thema dat de Congolese kunstenaars op dat moment inspireert zijn vastgetekende slaven, die de slavenhandel oproepen. In de verbeelding van vele Congolezen bestaat er dus een continuïteit tussen de slavenhandel, de kolonisatie van Leopold II, de Belgische kolonisatie en de dictatuur van Mobutu.

VAN BLANKE TOT ZWARTE MUNDELE

De term '*mundele*' betekent 'blank' en duidt op de koloniale macht. Hij kan zowel verwijzen naar de huidskleur van de Europeanen als naar hun kledij. De uitdrukking '*mundele ndombe*', 'bijna blank' of 'zwarte blanke', slaat aanvankelijk op de '*évolués*' en na de onafhankelijkheid op de Congolese elite. Deze '*mundele ndombe*' worden geassocieerd met attributen of aspecten uit de Europese cultuur, zoals een bril, kledij of het feit dat ze schrijven. Vandaag nog wordt '*mundele ndombe*' in de volksmond gebruikt om te verwijzen naar de druk die de Congolese elite uitoefent op de volksmassa, die altijd verplicht is zich aan te passen. Hoewel de bevolking erg kritisch staat tegenover die elite, verwacht ze er toch enorm veel van.

IN HET LAND VAN DE KATACHTIGE ROOFDIEREN: MAGTSSYMBOLEN

Vóór de Belgische kolonisatie werd de macht van de chefs in Congolese samenlevingen vaak gekoppeld aan eigenschappen van dieren zoals de luipaard of de leeuw. Het beeld van de luipaard is het meest verspreid in het evenaarswoud, dat van de leeuw vooral in de savanne. Na de onafhankelijkheid wordt de luipaardbaret een nationaal symbool dat moet aantonen dat de Congolezen hun eigen meester zijn. Mobutu, die uit het evenaarswoud komt, gebruikt de luipaard als symbool voor zijn autoritaire macht. Zijn opvolger, Laurent-Désiré Kabila, die uit de savanne van Katanga komt en voormalig Simba-rebel is ('*simba*' betekent 'leeuw' in het Kiswahili), gebruikt de leeuw als machtssymbool.

POLITIEKE MAGT EN OPOFFERING

De herwonnen onafhankelijkheid en vrijheid in Congo hebben hun martelaars geëist. Kimbangu, die 30 jaar gevangen heeft gezeten, wordt vandaag als een van de grondleggers van de Congolese natie beschouwd. Ook de in 1942 vermoorde stakers van het UMHK en de slachtoffers van 4 januari 1959 hebben hun leven in de strijd gegooit voor de onafhankelijkheid. Dan zijn er ook nog de 'pinkstermartelaars': Jérôme Anany, Emmanuel Bamba, Evariste Kimba en Alexandre Mahamba, vier ministers die op 1 juni 1966 op bevel van Mobutu werden opgehangen. Maar de grootste martelaar is wel Lumumba, die vaak als Christus wordt afgebeeld.

Lumumba heeft de Congolese verbeelding gevoed: naast zijn Christus-imago, onthoudt men vandaag vooral het beeld van de 'évolué', met zijn kostuum en bril, typische kledij eigenlijk voor de ambtenaren van de koloniale staat, of dat van een verstoten, verslagen en vastgeketende slaaf, zonder zijn kostuum. Zijn dramatische en vroegtijdige dood beroert heel Congo. Iedere politicus met nationale ambities moet stellen dat hij net als Lumumba unitarist is en moet hulde brengen aan deze leider, verkozen door de meerderheid van de Congolezen en vermoord omdat hij de eenheid van het Congolese volk verdedigde. Mobutu

roept Lumumba uit tot nationale held. Laurent-Désiré Kabila roept zichzelf uit tot opvolger van Lumumba en de huidige president, zijn zoon Joseph Kabila, die geboren is na de onafhankelijkheid van Congo, heeft een standbeeld van hem laten optrekken op de boulevard Patrice Lumumba, in Kinshasa.

KERK EN MACHT

Aan het eind van de koloniale periode krijgen de 'évolués' de steun van de katholieke kerk en ook onder Mobutu voeren ze een sterke oppositie. Vooral de bisschoppen Joseph Albert Malula (1917-1989) en Laurent Monsengwo Pasinya (geboren in 1939) zijn erg kritisch voor het Mobutu-regime. In 1992 kiest de Nationale Soevereine Conferentie Monseigneur Monsengwo tot voorzitter van de vergadering; de katholieke kerk is dan op het hoogtepunt van haar populariteit. Maar tegelijkertijd boet ze aan belang in tegenover de bloeiende '*églises de réveil*' (ontwakingskerken) die zich onthouden van elke politieke activiteit. De meeste Congolezen mogen dan wel religieus zijn, sommigen vragen zich toch af 'waarom God altijd blank is' en velen staan erg kritisch tegenover de predikanten van die 'nieuwe' kerken en verwijten hen schijnheiligen te zijn die alleen maar uit eigenbelang handelen. Net als de SAPE-jongeren zijn de predikanten van de '*églises de réveil*' doorgaans erg begaan met hun uiterlijk: 'Men moet proper zijn in de ogen van God!' Andere kerken verwerpen echter die consumptiecultuur die typisch is voor de middenklasse en de elite. Zij zoeken eerder aansluiting bij de cultus van Kimbangu of andere bevrijdingsbewegingen die actief waren tijdens de koloniale tijd.

Foto Raymond Dakoua © KMMA

OVER GORDIJNEN, BUREAUS ... EN PAGNES

Behalve zijn vrouw, doorgaans '*le rideau*' (het gordijn) genoemd, heeft de *mundele ndombe* ook een of meerdere minnaressen, oftewel 'bureaus'. Sinds de koloniale tijd kiezen de inwoners van de grote steden zelf – en niet meer de familie – hun partner uit, maar de man moet wel nog altijd een bruidsschat aan de familie van zijn toekomstige vrouw betalen. Vrouw en minnares verwachten van hem dat hij zijn affectie via geschenken uitdrukt, waarbij de pagne of wikkellok de grootste emotionele waarde heeft.

DE VERLOREN GLIMLACH VAN DE CONGOLEZEN

De politieke wanorde en de instabiliteit die de Congolese maatschappij al decennialang ondermijnen, hebben het sociale weefsel erg aangetast. Traditioneel werden kinderen als een investering voor de toekomst beschouwd, maar vandaag worden ze soms als een bedreiging voor het gezin ervaren en aan de deur gezet. Ook de status van de vrouw is veranderd, nu ze steeds meer een belangrijke economische rol speelt. Terwijl haar man werkloos is, onderhoudt zij het gezin, vaak via de informele economie. Die economische macht vertaalt zich echter niet op politiek vlak. Deze wanverhouding is een gedeeltelijke verklaring voor het onaanvaardbare en systematische geweld waarvan vrouwen het eerste slachtoffer zijn in een oorlog, zoals in het oosten van het land.

DE VERKIEZINGEN VAN 2006

In 1999 gaan de gevechten in de DRC, ondanks een staakt-het-vuren, gewoon door. De VN zendt dan blauwhelmen (de MONUC) om toe te zien op de naleving van het akkoord. De Congolese bevolking komt, soms met geweld, in opstand tegen de inertie van de MONUC. In 2001 wordt Laurent-Désiré Kabila vermoord door een van zijn lijfwachten. Zijn zoon, Joseph Kabila, volgt hem op. In 2002 leidt de 'inter-Congolese' dialoog tot de ondertekening van een akkoord tussen de Congolese regering en de belangrijkste rebellengroepen. Een vredesakkoord tussen Congo en Rwanda zet officieel een punt achter de oorlog: de regering en de rebellen aanvaarden de macht te delen in een overgangsregering die de verkiezingen moet voorbereiden. In 2005 stemmen de kiezers en het parlement over een nieuwe grondwet die voorziet in de decentralisatie van het land. In 2006 vinden voor de derde keer nationale democratische verkiezingen plaats in Congo. Het is de eerste keer dat ook vrouwen mogen stemmen. Net als in 1960 neemt een groot aantal partijen deel aan de verkiezingen. 70% van de kiezers gaat stemmen. De verkiezingsresultaten tonen duidelijk de verschillen tussen het oosten en westen van het land: Joseph Kabila wint de verkiezingen in het oosten, in de door de oorlog ergst getroffen regio's, terwijl het westen van het land voornamelijk voor Jean-Pierre Bemba stemt, een voormalige rebel en vicepresident. Joseph Kabila wint de verkiezingen.

MASHUA YA RELI YA UHAGUZI

PNUD APEC MONUC

WAKONGOMANI WOTE WA KIKE WANASHIRIKI KWA UJENZI MPYA WA NCHI YAO WAKIPIGA KURA

VOTEZ

MALEKA

PARTI POLITIQUE POUR LA DEMOCRATIE

PNUD APEC MONUC

LE JEU DU DRAPEAU

REGLES DU JEU

MONUC

'IK HOU (OOK NIET) VAN JOU'

De politieke betrekkingen tussen Congo en België mogen dan wel vaak woelig verlopen, vele Congolezen dromen ervan het land te verlaten om naar België te komen. Vandaag zijn er meer Congolezen in België dan vlak na de onafhankelijkheid. Na de Marokkanen en Turken vormen ze de derde grootste groep niet-Europese emigranten. Vele Congolezen in België betreuren dat België hen niet erkent, net zomin als het de banden erkent die al zo lang tussen de twee landen bestaan.

HET BELGISCH-CONGOLESE GESCHIL

Het Belgisch-Congolese geschil verwijst naar een tekortkoming van de Belgische staat in de ogen van Congolezen. Toen Congo in 1960 onafhankelijk werd, bestond er geen enkele wet die voorzag in de overdracht van het economisch patrimonium van het land, dat in Belgische handen was gebleven. Vele Congolezen vinden dat België hen dat patrimonium nog steeds verschuldigd is en ze herinneren Belgen er graag aan dat ze zich nog steeds mengen in Congolese zaken als dat hun belangen dient.

Al tijdens de koloniale periode waren Congolezen zich goed bewust van de tweedeling tussen Nederlands- en Franstaligen; de oudsten onder hen noemen de Belgen nog steeds de 'Baflamands' of 'Flamands', want Nederlandstaligen waren in de meerderheid in Congo. Het waren bovendien de Vlamingen die de nauwste contacten met de bevolking onderhielden. Vandaag denken Congolezen dat Frans- en Nederlandstaligen een erg verschillende kijk hebben op de betrekkingen met Congo. De taalkundige verdeling blijft overigens een bron van spotternij.

DROMEN OVER LOLA

'Poto', 'Lola', 'Miguel': Congolezen gebruiken verschillende namen als ze het over Europa in het algemeen en België in het bijzonder hebben. Zowel in Congo als in België onderhouden ze een ambigue relatie met België. Enerzijds beschuldigen ze de Belgen ervan Congo voor hun eigen belang te gebruiken en de Congolezen in België racistisch te behandelen, anderzijds blijft België een gegerede bestemming voor talrijke Congolezen.

Vandaag wonen veel nakomelingen van Congolezen die een historische rol hebben gespeeld tijdens de onafhankelijkheid, in België. Dat geldt vooral voor de kinderen en kleinkinderen van een aantal Congolese vertegenwoordigers op de rondetafelconferentie 50 jaar geleden.

Ontmoeting tussen Paul-Henri Spaak en Moïse Tshombe
© Belga, 01/06/1965
Coll. CARCoB absl, Archives Communistes

'MORE, MORE, MORE FUTURE!'

Tijdens de koloniale tijd verbeelden de Congolese kunstenaars de confrontatie met de kolonisten regelmatig via beeldjes, kalebassen, maskers en muziek. Daarna komen er nieuwere uitdrukkingsvormen zoals het stripverhaal, de schilder- en tekenkunst, dans en *urban music*. 'Kunst om de kunst', namelijk kunst die losstaat van het dagelijks leven, die van het werk een voorwerp om te aanschouwen maakt, is een recent concept in de westerse geschiedenis en weinig verspreid in Congo. Of ze nu een kunstopleiding genoten of niet, de Congolese kunstenaars zijn doorgaans maatschappelijk geëngageerd en vinden dat ze een 'pedagogische' missie hebben tegenover de bevolking: ze kruipen in de rol van kroniekschrijver van de Congolese gemeenschap en staan erg kritisch tegenover de politieke situatie en sociale ontwikkelingen. In Congo en elders ontstaat kunst vaak in de marge van de maatschappij, maar daar wordt al snel beslag op gelegd: de machthebbers hebben er namelijk alle belang bij het talent van de populairste kunstenaars te recupereren om hun machtspositie te bevestigen. De popliedjes zijn vaak dubbelzinnig. Franco domineert de Congolese muziekwereld ten tijde van Mobutu. Hij hemelt hem op, maar in zijn teksten laat hij zich ook kritisch uit tegenover het regime en de Zaïrese samenleving.

Congolese rappers, die vandaag erg present zijn op de Belgische muziekscene, inspireren zich vaak op hun Afro-Amerikaanse collega's. Zonder de Congolese muziekgeschiedenis daarom goed te kennen, sluiten zij erg goed aan bij die leefwereld want ze dichtten zich een kritische rol toe die ze tegenover de politiek te spelen hebben. Zo hebben ook Banza M'Poyo Kasavubu, kleinzoon van de eerste president van de DRC, en Teddy Lumumba, kleinzoon van eerste minister Lumumba, voor *urban music* gekozen in plaats van voor politiek, met hetzelfde doel voor ogen: de kracht van woorden gebruiken om het lot van Congo te veranderen. Jonge Congolezen die net als zij in België zijn opgegroeid, kunnen zich vrijer uitdrukken dan diegenen die in Congo gebleven zijn. Die hebben de koloniale en postkoloniale repressie gekend en zoals Franco uiten ze vooral indirect kritiek op het systeem. Congolese muziek dankt haar

populariteit niet alleen aan de orale cultuur, maar ook aan haar opruiend kantje: niet opgenomen liedjes die Congolezen zingen over hun dagelijks leven, zijn natuurlijk veel moeilijker de kop in te drukken dan eender welke geschreven tekst.

Foto Raymond Dakoua © KMMA

Foto Raymond Dakoua © KMMA

« LES SOLEILS DES INDÉPENDANCES »

Selectie uit de inleidingsteksten van de tentoonstelling 'Indépendance !'.

Algemeen directeur van het KMMA: Guido Gryseels

Commissarissen van de tentoonstelling: Bambi Ceuppens (KMMA), Jacob Sabakinu Kivilu (UNIKIN) en Sabine Cornelis (KMMA)

Museologie: Christine Bluard (KMMA)

Vertaling, proofreading en revisie: Benoît Albinovanus (KMMA), Isabelle Gerard (KMMA), Lee Gillette (KMMA), Miriam Tessens (KMMA)

Tentoonstellingsvormgeving: Sandra Eelen (KMMA)

Grafische vormgeving: Friederike Kratky (KMMA)

Terwijl de 19de eeuw helemaal in het teken stond van de kolonisatie, gaat de 20ste eeuw de geschiedenis in als die van de dekolonisatie: op de internationale scène is tussen 1958 en 1960 het woord 'onafhankelijkheid' niet meer weg te denken.

Het jaar 1960 wordt het recordjaar in de geschiedenis van de onafhankelijkheid van staten: tussen 1 januari en 28 november verwerven niet minder dan 18 landen ter wereld hun onafhankelijkheid: Cyprus en 17 Afrikaanse landen, waarvan er 15 onder Franse voogdij stonden. De andere kolonies – Britse en Portugese – varen dezelfde koers tussen 1962 en 1990. Deze golf van onafhankelijkheid wortelt in een specifieke internationale context. Het einde van de Tweede Wereldoorlog heeft een sterk signaal gegeven: Europa komt verzwakt uit het conflict en zijn kolonies, die aan de oorlogsinspanning deelnamen, stellen zich vragen over het waarom van hun bijdrage. In aansluiting hierop breidt het streven naar democratisering en autonomie zich uit als een olievlek. Tezelfdertijd vangt de Koude Oorlog aan: op wereldniveau wordt de controle opgedreven vanaf het moment waarop de twee machtsblokken, Oost en West, hun invloedssfeer willen uitbreiden naar de zopas onafhankelijk geworden staten. Beide kampen beroepen zich op ideologische redenen, maar het is duidelijk dat hun drijfveren ook van geopolitieke en economische aard zijn.

1944

REDEVOERING VAN CHARLES DE GAULLE IN BRAZZAVILLE

Op 30 januari 1944 opent generaal de Gaulle in Brazzaville een conferentie die de grondslagen legt voor de oprichting van de Union française ter vervanging van het Franse koloniale rijk. De Union française wijzigt het statuut van de koloniën die dan overzeese grondgebieden en departementen worden. In zijn redevoering stelt de Gaulle dat de oorlog deze evolutie heeft bespoedigd en verwijst hij naar de noodzaak de bevolking te betrekken bij 'het beheer van hun eigen aangelegenheden'.

'Les Africains choisiront. L'indépendance? Vous l'aurez!'
(... De Afrikanen zullen kiezen. De onafhankelijkheid? Die zullen jullie krijgen! ...)
Horizons, 31/08/1958
Coll. Bibliotheek Katholieke Universiteit Leuven

1945

HANDVEST VAN DE VERENIGDE NATIES

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog schaarde de internationale gemeenschap zich eensgezind achter het motto: 'dat nooit meer'. Dit luidt de zoektocht in naar middelen om de volkeren te behoeden voor oorlog, om de rechten van de mens te verdedigen, om gelijkheid van rechten in te voeren tussen mannen en vrouwen en tussen naties, zowel grote als kleine. Ook wil ze de voorwaarden scheppen vereist voor de handhaving van gerechtigheid in de wereld. De Conferentie van de Verenigde Naties over Internationale Organisaties, op 26 juni 1945, leidt tot de ondertekening van het Handvest van de Verenigde Naties door niet minder dan 51 lidstaten. Artikel 73 – geratificeerd door België – pleit voor het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren. Op dat moment heeft het handvest echter alleen betrekking op de vrije en onafhankelijke landen.

1955

CONFERENTIE VAN DE NIET-GEBONDEN LANDEN IN BANDUNG

Van 18 tot 24 april 1955 vindt in Bandung (Indonesië) de eerste Afro-Aziatische conferentie plaats. Ze verenigt de vertegenwoordigers van 29 Afrikaanse en Aziatische landen die hun onafhankelijkheid hebben verworven. Politici zoals Nasser (Egypte), Nehru (India), Sukarno (Indonesië) en Zhou Enlai (China) maken deel uit van het gezelschap. De conferentie markeert de intrede van de 'Derde Wereld' op de internationale scène. Ze veroordeelt de kolonisatie en het imperialisme, het racisme en de apartheid in Zuid-Afrika. De ondertekenende landen roepen de nog gekoloniseerde landen op te strijden voor hun onafhankelijkheid, maar beklemtonen dat een vreedzame oplossing en het streven naar onderhandeling altijd de voorkeur wegdragen. Deze 29 zogenaamde 'niet-gebonden' landen benadrukken tevens dat ze niet willen worden betrokken bij de Koude Oorlog en dat ze weigeren te behoren tot een van de twee machtsblokken gevormd door de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie.

Eleanor Roosevelt houdt de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens vast 1948, © United Nations

1958

PAN-AFRIKAANSE CONFERENTIE VAN ACCRA

Van 15 tot 22 april 1958 vindt de conferentie van Accra plaats in Ghana. De acht aanwezige staten zijn Ghana, Egypte, Ethiopië, Liberia, Libië, Marokko, Soedan en Tunesië. Deze staten zijn nauw verbonden door hun collectief streven naar de onafhankelijkheid en de economische ontwikkeling van hun land. Ze beogen het einde van het kolonialisme en een grotere vertegenwoordiging van de Afrikaanse landen in de VN en in de internationale gemeenschap. De conferentie van Accra profileert zich als de eerste concrete manifestatie van het panafrikanisme. De aanwezige staten besluiten de onafhankelijkheidsbewegingen in Afrika te steunen en nodigen hiertoe hun vertegenwoordigers uit: Patrice Lumumba vertegenwoordigt er Belgisch Congo. Bij zijn terugkeer uit Accra eist hij de Congolese onafhankelijkheid op tijdens een vergadering waar hij verslag uitbrengt over deze conferentie.

'Voici le visage politique de l'Afrique à partir du 1er juillet'
(Dit is hoe Afrika er op 1 juli politiek zal uitzien)
Essor du Congo, 29/06/1960
KMMA

1963

23-25 MEI 1963 - OPRICHTING VAN DE ORGANISATIE VAN AFRIKAANSE EENHEID (OAE): DE NOOD AAN EENHEID

Overtuigd van de noodzaak de Afrikaanse eenheid te versterken, schuiven de staatshoofden hun afwijkende opvattingen opzij om de belangen van het Afrikaanse continent te verdedigen: Afrika moet zich verenigen wil het een impact hebben op de internationale gemeenschap. Tussen 23 en 25 mei 1963 onderschrijven dan ook dertig Afrikaanse staatshoofden in het Ethiopische Addis-Abeba het Handvest van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE). Dit handvest bekrachtigt de soevereine gelijkheid van alle lidstaten, het principe van niet-inmenging in binnenlandse aangelegenheden van de staten, de eerbiediging van de territoriale onschendbaarheid, de vreedzame regeling van conflicten en de veroordeling van subversieve activiteiten. Vanaf 1963 buigt de OAE zich over de grote vraagstukken: antikolonialisme, economische ontwikkeling van de Afrikaanse landen en conflictpreventie. Inmiddels blijven de problemen bestaan. Zo stelt de Ghanese president, Kwame Nkrumah, tijdens de top van Addis-Abeba: 'De achterstand opgelopen bij de daadwerkelijke verwezenlijking van de Afrikaanse eenheid scherpt onze tegenstellingen aan en verstrikt ons in het net van het neokolonialisme. Deze vertraging zal ons voor altijd de strijd doen verliezen voor de algehele vrijmaking van Afrika.'

« LES SOLEILS DES INDÉPENDANCES »

Les Soleils des indépendances is de titel van een roman van Ahmadou Kourouma (Ivoorkust), geschreven in 1968 als reactie op de onlusten binnen de Afrikaanse politieke regimes na de dekolonisatie. Het verhaal speelt zich af in het utopische 'République de la Côte des Ebènes' (de Republiek van de Ebbenhoutenkust), een bijzonder zwaar getroffen land dat ten prooi valt aan grote veranderingen. De titel is een woordspeling op het Malinke-woord *tile*, wat 'zon', 'dag', betekent maar ook 'tijdperk' of 'periode'.

'De onafhankelijkheid heeft zich op Afrika gestort als een zwerm sprinkhanen en liet het land achter met niets anders dan de nationale identiteitskaart en de partijkaart van de enige partij; de grootste en smakelijkste stukjes vielen anderen te beurt.'

Les Soleils des indépendances, Ahmadou Kourouma, 1968

In 1960 verliep de overgang naar de onafhankelijkheid niet in alle 17 Afrikaanse lidstaten onder dezelfde omstandigheden. Door talrijke factoren werd het onafhankelijkheidsproces er een van lange adem. Zo speelt, tegen de achtergrond van de verschillende nationale bewegingen op het internationale en politieke toneel, de persoonlijkheid van sommige Afrikaanse leiders, intellectuelen en vakbondsleden een belangrijke rol in de emancipatie van de staten en de erkenning van een Afrikaanse cultuur. Sommige nieuwe staten mogen zich dan al laten verleiden door een vorm van socialisme, aan Afrikaanse zijde treden op dat moment vooral het pan-Afikanisme en de beweging van 'niet-gebonden' landen ideologisch op de voorgrond. Zij vormen de motor van deze grote dekolonisatiebeweging. Eenmaal onafhankelijk, behouden sommige nieuwe staten echter om economische, maar ook om strategische redenen een sterke band met de vroegere metropool; dat geldt voor sommige landen die tot Frans West-Afrika hebben behoord. Het jaar 1960 luidt misschien wel officieel de politieke onafhankelijkheid van die staten in, maar de 'onafhankelijkheidsdag' betekende nog niet de breuk met de kolonie, verre van.

R D CONGO

NIGERIA

BURKINA FASO

TCHAD

BÉNIN

GABON

MAURITANIE

MADAGASCAR

SOMALIE

CAMEROUN

RÉPUBLIQUE
CENTRAFRICAINE

MALI

NIGER

CONGO -
BRAZZAVILLE

CÔTE D'IVOIRE

TOGO

SÉNÉGAL

Het jaar **1960** is een recordjaar in de geschiedenis van de onafhankelijkheid van de staten: tussen 1 januari en 28 november verwerven niet minder dan 18 landen ter wereld hun onafhankelijkheid: Cyprus en 17 Afrikaanse landen.

Foto Raymond Dakoua © KMMA

RÉPUBLIQUE DU CAMEROUN - REPUBLIC OF CAMEROON

ONAFHANKELIJK OP 1 JANUARI 1960

Republiek Kameroen
(grondgebied daarvoor onder Franse en Britse voogdij / koloniale
talen Duits, Frans en Engels)
Hoofdstad: Yaoundé
Munteenheid: CFA-frank
Oppervlakte: 475 440 km²
Inwoners: 16,8 miljoen (2009)
Talen: Frans, Engels, pidgin, Ewondo, Fulfulde, Duala
(ongeveer 280 talen in totaal)
Officiële talen: Frans en Engels

GESCHIEDENIS:

De naam van dit Midden-Afrikaanse land zou afgeleid zijn van het Portugese *Rio dos Camarões* – de ‘garnalenrivier’. In 1884 maken de Duitsers van Kameroen een protectoraat. Na de Eerste Wereldoorlog wordt het gebied onder mandaat van de Volkenbond geplaatst. Die kent het oostelijke deel van het land toe aan Frankrijk en het westelijke deel aan het Verenigd Koninkrijk. De bevolkingsgroepen van Kameroen beschouwen zichzelf echter niet als onderdanen van de kolonies en vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog uiten ze dan ook hun verlangen naar autonomie. De UPC (Union des populations du Cameroun) eist de onafhankelijkheid en hereniging van het land maar haar oproer wordt bloedig onderdrukt door de koloniale macht. De UPC-leider, Ruben Um Nyobe, wordt in 1958 geëxecuteerd door een Franse commando. De bijna-burgeroorlog duurt voort tot het einde van de jaren 1960 en maakt tienduizenden slachtoffers. Op 1 januari 1960 wordt de onafhankelijkheid van Frans Kameroen uitgeroepen, met Ahmadou Ahidjo als eerste president. Na een referendum sluit het noordelijk deel van de Britse zone zich

in 1961 aan bij Nigeria, terwijl het zuidelijk deel zich aansluit bij het voormalige Frans Kameroen om zo de Federale Republiek Kameroen te vormen. Op 20 mei 1972 maakt een referendum een einde aan het federalisme, wat leidt tot de oprichting van de Verenigde Republiek Kameroen die in 1984 de Republiek Kameroen wordt.

Isabelle Van Loo (KMMA)

P.L. Geschiere (Universiteit van Amsterdam)

RÉPUBLIQUE DU SÉNÉGAL

ONAFHANKELIJK OP 20 AUGUSTUS 1960,
VIERING OP 4 APRIL

Republiek Senegal

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Dakar

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 196 720 km²

Inwoners: 12,2 miljoen (2009)

Talen: ongeveer 35 lokale talen, waaronder het Wolof, Pulaar, Serer, Diola, Mandinka en Soninke

Officiële taal: Frans

GESCHIEDENIS:

Senegal maakte vroeger deel uit van grote sociopolitieke mogendheden zoals het historische koninkrijk van Ghana en het Mali-, Jolof- en Songhai-rijk. Na de Portugese en Nederlandse bezetting, volgt de Franse koloniale verovering die op het einde van de 19de eeuw voltooid is. Het land wordt het boegbeeld van Frans West-Afrika (AOF) en er treedt een intellectuele en politieke elite aan, aan wie het Franse rijk het volledige burgerschap toekent. Zo zijn er enkele kopstukken die zowel plaatselijk als in Frankrijk strijden voor de emancipatie van de kolonies: Blaise Diagne, de eerste 'zwarte' Afrikaanse afgevaardigde die in 1914 in de Franse Nationale Vergadering zit; Léopold Sédar Senghor, de eerste president – een dichter – van de nieuwe onafhankelijke staat in 1960 en Meester Lamine Guèye, die de wet op het Franse burgerschap uitbreidt naar de 'inlandse bevolking'. De '*négritude*' van Léopold Sédar Senghor, Aimé Césaire en Léon Gontran Damas (rond 1930) en de theorieën van Cheikh Anta Diop (rond 1950) over de Afrikaanse wortels van het

oude Egypte zorgen nog steeds voor levendige politieke, literaire, ideologische en filosofische debatten over de Afrikaanse identiteit. Hoewel onder het presidentschap van René Coty het 'ja' het in 1958 haalt tijdens een referendum van de Gaulle voor een 'lotsgemeenschap' met Frankrijk, wordt Senegal in 1960 toch onafhankelijk. Het wantrouwen van Félix Houphouët-Boigny (Ivoorkust) en de machtsstrijd met Modibo Keita (in Frans Soedan, dat de Republiek van Mali is geworden) hebben de pan-Afrikaanse droom ondertussen echter aan diggelen geslagen. Aan de vooravond van zijn onafhankelijkheid in een nieuw Afrika van eenpartijstelsels, wordt Senegal een van de eerste landen die een meerpartijstelsel invoert. Het land wordt vaak opgevoerd als een voorbeelddemocratie omdat het nog nooit een staatsgreep heeft gekend.

Ken Ndiaye

RÉPUBLIQUE TOGOLAISE

ONAFHANKELIJK OP 27 APRIL 1960

Republiek Togo

(grondgebied daarvoor onder Franse voogdij / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Lomé

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 56 790 km²

Inwoners: 6,5 miljoen (2009)

Talen: ongeveer 40 waaronder het Ewe, het Kabiye, het Mina

Nationale of officiële talen: Ewe, Kabiye, Frans

GESCHIEDENIS:

De naam Togo komt van *Togodo*, wat 'dorp op de andere oever' betekent. In 1884 wordt het land een Duits protectoraat. De Duitsers tekenen op 1 juli 1890 akkoorden met de Engelsen om de grenzen van Togo en de Gold Coast (het latere Ghana) af te bakenen. Daarna tekenen ze, op 28 september 1912, een akkoord met de Fransen om Dahomey en Soedan af te bakenen. Na de Eerste Wereldoorlog raakt Duitsland met het Verdrag van Versailles van 28 juni 1919 al zijn kolonies kwijt. De Volkenbond geeft Togo aan Frankrijk en Groot-Brittannië. Het westelijke grondgebied wordt in 1956 aan Ghana gehecht en het oostelijke deel, onder Franse heerschappij, wordt een overzees grondgebied. Onder Franse invloed ijveren politieke leiders zoals Nicolas Grunitzky van de Parti togolais du progrès (PTP) voor de eenmaking van de twee Togo's. Het Comité de l'unité togolaise (CUT) is voorstander van de eenmaking van de twee Togo's in één Brits Togo. Grunitzky wordt in 1956 premier van de autonome republiek Togo. Na de verkiezingen van 1958 onder toezicht van de Verenigde Naties wordt Sylvanus Olympio premier tot wanneer de

onafhankelijkheid op 27 april 1960 wordt uitgeroepen. Hij wordt op 9 april 1961 tot president verkozen en blijft op post tot zijn moord tijdens de staatsgreep van 13 januari 1963. Op verzoek van de militairen grijpt Nicolas Grunitzky op 5 mei 1963 de macht, maar op 13 april 1967 wordt zijn regime omvergeworpen door generaal Étienne Eyadema. De onafhankelijkheidsverklaring van Togo lijkt meer op een commercieel contract met de Compagnie minière du Bénin – waardoor het Frans consortium de controle verwerft over de fosfaateserves van het land – dan op een politieke overwinning. President Étienne Eyadema richt in november 1969 de Parti du rassemblement du peuple togolais (RPT) op en voert net als Mobutu een beleid van 'terugkeer naar de authenticiteit'. Tussen Togo en Ghana zijn er vaak politieke spanningen wegens de eisen van de Ewe-gemeenschap waarvan de leden aan weerszijden van de grens wonen. Met een bevolking van bijna 500 000 inwoners is Lomé, de hoofdstad van Togo, de grootste stad van het land.

Jacob Sabakinu Kivilu (UNIKIN)

RÉPUBLIQUE DE MADAGASCAR

ONAFHANKELIJK OP 26 JUNI 1960

Republiek Madagaskar

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Antananarivo (Tananarive)

Munteenheid: Ariary

Oppervlakte: 587 040 km²

Inwoners: 19,6 miljoen (2009)

Talen: Standaardmalagassisch en andere Malagassische varianten waaronder Merina, Betsileo, Betsimisaraka, Sakalava, maar ook Frans, Comorees, Urdu, Cantonees Chinees, Mauritaans creools, Frans creools uit Réunion, Arabisch.

Officiële talen: Standaardmalagassisch, Frans en Engels

GESCHIEDENIS:

Het 'grote eiland' in de Indische Oceaan herbergt nog veel mysteries, ondanks de optekening van talrijke 'mondelijke tradities' die teruggaan tot de 19de eeuw en het steeds beter wordende archeologische en historische onderzoek, dat ons tot een nog verder verleden brengt. De bevolking is er zeker en vast heterogeen, hoewel het mysterie van een mogelijk 'inheems' volk – de raadselachtige 'Vazimba' – nog altijd niet is uitgeklaard. Sinds 3000 jaar voor onze tijdrekening kent het eiland opeenvolgende en overlappende migratiestromen uit Indonesië, het Nabije Oosten en de Afrikaanse kustgebieden, waaronder Mozambique. De belangrijkste ontwikkeling in de moderne geschiedenis van Madagaskar is de geleidelijke eenmaking van het eiland vanuit de hoogplateaus, door Andrianampoinimerina (ca. 1787-1810) en zijn opvolgers. Dit steeds uitbreidende 'Koninkrijk van Madagaskar' volgt een beleid van weloverwogen acculturatie waarbij zorgvuldig wordt uitgekozen welke westerse technieken, sociale praktijken en religieuze overtuigingen in het geheel passen. De Franse kolonisatie

stelt echter alles in het werk om deze nationale eenheid te doorbreken. De gouverneur van het eiland, generaal Gallieni (1896-1905), stelt een 'rassenbeleid' in om openlijk 'te verdelen en te heersen'. Koningin Ranavalona III, symbool van de nationale eenheid, wordt naar Algerije verbannen en de koloniale macht doet er alles aan om de 'kustbewoners' op te zetten tegen de 'bewoners van de hoogplateaus'. Maar het antikoloniale verzet behoudt toch een nationale dimensie, ondanks de verschillende sociale fundamenteen en organisatievormen. Zo is er de **Menalamba**-volksbeweging tegen het 'protectoraat', het geheime genootschap VVS tijdens de Eerste Wereldoorlog, zo zijn er in de jaren 1920 en 1930 drukkingsgroepen en activisten uit de stedelijke middenklasse. De opstand in 1947 was de eerste synthese van die sociopolitieke dynamiek: hoewel die hardhandig werd neergeslagen, betekende dit verzet toch de start van het proces naar de onafhankelijkheid, dat het land uiteindelijk in 1960 verkreeg. Een tweede synthese van die dynamiek kwam bij de stedelijke jeugd en de arbeiders duidelijk tot uiting tijdens het sociale oproer in de aanloop naar de onafhankelijkheidsgolf en leidde in 1972 tot de val van Philibert Tsiranana, de 'Vader van de Natie'.

Elikia M'Bokolo (EHES/UNIKIN)

RÉPUBLIQUE DU NIGER

ONAFHANKELIJK OP 3 AUGUSTUS 1960

Republiek Niger

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Niamey

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 1 267 000 km²

Inwoners: 14,9 miljoen (2009)

Talen: Hausa, Zarma, Fulfulde, Tamajeq, Kanuri, Songhai, Arabisch, Gurma.

Officiële taal: Frans

GESCHIEDENIS:

Niger maakt deel uit van de Sahel en dankt zijn naam aan de rivier die het land doorkruist. In Europa verwerft het land bekendheid dankzij de teksten van de Schotse ontdekkingsreiziger Mungo Park (1771-1806). In de 19de eeuw worden de Haussa-regio's verdeeld onder Frankrijk en Groot-Brittannië. In 1900 maken de Fransen van Niger een militair grondgebied. Frans wordt de administratieve taal en Niger wordt in 1922 een Franse kolonie, waarna het deel gaat uitmaken van de Federatie van Frans West-Afrika (AOF). In de jaren 1950 stapt ook Niger mee in de Afrikaanse onafhankelijkheidsstrijd. Frankrijk begeleidt het land daarbij want Niger is rijk aan uranium en dat is voor de Fransen een strategische en economische troef. De progressieve partij (PPN-RDA) en haar kandidaat Hamani Diori winnen de verkiezingen van december 1958. Niger verwerft op 3 augustus 1960 de onafhankelijkheid. De nieuwe regering behoudt nauwe economische banden met Frankrijk en schakelt de oppositiepartij Sawaba ('vrijheid') uit door ze te verbannen. Gedurende 14 jaar kent Niger een eenpartijstelsel.

Wanneer Niger de koloniale banden verbreekt, is het een van de armste landen van West-Afrika, met een rurale bevolking van 80%. Er is veel bodemerrosie en de demografische druk is groot. Droogte, hongersnood en beschuldigingen van corruptie nekken de regering-Diori want in 1974 maakt een militaire staatsgreep een einde aan zijn presidentschap, waarop het land tot de jaren 1990 in handen is van de militairen. Sindsdien is het land altijd onstabiel geweest. Het heeft minerale rijkdommen zoals goud, ijzer, steenkool, uranium en vooral olie. De Touaregs, die in de marge van de maatschappij worden geduwd, eisen een grotere autonomie. Na een nieuwe staatsgreep in 2010 is het multiculturele Niger nog altijd op zoek naar politieke, economische en sociale stabiliteit.

Klaas van Walraven (African Studies Centre, Leiden)

RÉPUBLIQUE DU CONGO (BRAZZAVILLE)

ONAFHANKELIJK OP 15 AUGUSTUS 1960

Republiek Congo

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Brazzaville

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 342 000 km²

Inwoners: 4,2 miljoen (2009)

Talen: Munukutuba, Kikongo, Lingala, Vili, Beembe, Mboshi, Teke, en nog een veertigtal andere talen

Officiële taal: Frans

GESCHIEDENIS:

Dit Midden-Afrikaanse land bestaat gedeeltelijk uit evenaarswoud en is waarschijnlijk al heel lang bevolkt, met name door de zogeheten pygmeëën. Na de komst van de Portugezen in de 15de eeuw vormen de koninkrijken langs de Atlantische kust een platform voor de slavenhandel naar Noord- en Zuid-Amerika. Op het einde van de 19de eeuw schakelen concessiehouders dwangarbeid in voor de handel in rubber en palmolie. Met Pierre Savorgnan de Brazza dringen de Fransen vanaf 1875 door in het land. In 1880 verwerft hij in naam van Frankrijk de regio door overdrachtsverdragen te sluiten, met name met koning Makoko van het koninkrijk Mbe. Daarna wordt de regio gekoloniseerd. Congo wordt een van de vier grondgebieden van Frans Equatoriaal-Afrika (Afrique équatoriale française, AEF) dat in 1910 wordt opgericht. In 1946 wordt het een overzees gebied en in 1958 een republiek binnen de zogeheten Franse Gemeenschap. In 1959, het jaar van de parlementsverkiezingen, vinden er bloedige confrontaties plaats. De verkiezingen worden gewonnen door de partij Union démocratique de la défense des

intérêts africains (UDDIA) van eerwaarde Fulbert Youlou, een voorstander van samenwerking met Frankrijk. De machtsoverdracht verloopt in een vreedevolle sfeer, en op 15 augustus 1960 wordt de onafhankelijkheid uitgeroepen. Het nieuwe land kiest Brazzaville, de voormalige hoofdstad van het AEF, als hoofdstad. In augustus 1963 werpt Alphonse Massamba-Débat het regime van Youlou omver en slaat hij een socialistische weg in. Commandant Marien Nguouabi verdrijft hem echter op 1 januari 1969 van de macht, waarop een vriendschaps- en samenwerkingsverdrag met de USSR wordt gesloten. Tot 1992, het jaar dat de eerste democratische verkiezingen een overwinning voor Pascal Lissouba opleveren, draagt het land de naam Volksrepubliek Congo. Lissouba wordt na een burgeroorlog in 1997 van de macht verdreven. Achtereenvolgens zijn generaal Yhombi Opango (1977-1979) en kolonel (vandaag generaal) Denis Sassou-Nguesso (1979-1992 en 1997-heden) aan de macht. Gedurende 50 jaar onafhankelijkheid wordt de Republiek Congo – met haar overvloedige petroleumreserves die sinds 1949 door het Franse bedrijf TotalFinaElf worden ontgonnen – vaak geciteerd als een van de voormalige kolonies waarop Frankrijk nog steeds een sterke politieke en economische greep heeft.

J. Maniacky (KMMA)

Ch. D. Gondola (Indiana University)

RÉPUBLIQUE DÉMOCRATIQUE DU CONGO

ONAFHANKELIJK OP 30 JUNI 1960

Democratische Republiek Congo

(Republiek Congo op 30 juni 1960, Democratische Republiek Congo 1965-1971, Zaïre 1971-1997, sinds 1997 Democratische Republiek Congo)

(vroegere Belgische kolonie / koloniale talen Frans en Nederlands)

Hoofdstad: Kinshasa

Munteenheid: Congolese frank

Oppervlakte: 2 344 860 km²

Inwoners: 61,2 miljoen (2009)

Gesproken talen: vier nationale talen (Kikongo, Lingala, Swahili en Ciluba) en meer dan 200 plaatselijke talen (Mongo, Songe, Pende, Shi, Tetela, Zande, enz.)

Officiële taal: Frans

GESCHIEDENIS:

De Democratische Republiek Congo (DRC) is het derde grootste land van Afrika – 60% van de oppervlakte is bedekt met regenwoud – en het meest bevolkte van alle Franstalige landen. De oude geschiedenis van de DRC is lang en rijkgevuuld. Door de slavenhandel verdwijnen er miljoenen mensen uit het land. Hoewel de koloniale periode beperkt is in de tijd, laat ze toch een blijvende indruk na op zowel politiek, cultureel als economisch vlak. In zijn Kongo-Vrijstaat ontgint koning Leopold II natuurlijke rijkdommen zoals ivoor en rubber op een manier die een zware menselijke tol eist. In 1908 wordt Congo een Belgische kolonie. De administratie, de controle van het grondgebied, de industrialisatie en de evangelisatie van de bevolking door vele religieuze congregaties ontwikkelen zich tijdens het interbellum.

Na de Tweede Wereldoorlog ligt de nadruk op de sociale en economische ontwikkeling, en is er in het bijzonder aandacht voor infrastructuur, onderwijs en gezondheid. In 1957 en 1958 komt de Congolese elite voor het eerst op tijdens de eerste gemeenteraadsverkiezingen – die ook voor hevige communautaire spanningen zorgen – waarna de politieke partijen de culturele verenigingen vervangen. Vanaf dat moment groeit er een steeds sterker wordend nationalistisch besef. In januari 1959 breken er rellen uit in Leopoldstad die hardhandig worden onderdrukt door de Force publique. Koning Boudewijn belooft de onafhankelijkheid aan de Congolezen en op 30 juni is het zover. Joseph Kasavubu wordt president en Patrice Lumumba premier. Al gauw scheidt het Katanga van Moïse Tshombe zich af, gevolgd door het Kasaï van Albert Kalonji, waarna de centrale overheid een beroep doet op de VN. De rivaliteit tussen Kasavubu en Lumumba mondt uit in de moord op die laatste – die in volle Koude Oorlog wordt beschouwd als een pion van het communistische blok – waar de Verenigde Staten, België, Leopoldstad (Kinshasa) en Katanga medeplichtig aan zijn. De burgeroorlog wordt heviger. In november 1965 grijpt generaal Mobutu de macht. In mei 1997 wordt Laurent Désiré Kabila op zijn beurt, met de steun van enkele Afrikaanse geallieerden en de internationale gemeenschap, president van het land. In 2002 volgt zijn zoon Joseph hem op. Sinds augustus 1998 tot op vandaag woedt er een oorlog in de DRC die al miljoenen doden heeft gemaakt.

Zana Aziza Etambala (KMMA)

REPUBLIC OF SOMALIA

ONAFHANKELIJK OP 1 JULI 1960

Republiek Somalië

(voormalige Italiaanse kolonie en Brits protectoraat / koloniale talen Engels en Italiaans)

Hoofdstad: Mogadishu

Munteenheid: shilling

Oppervlakte: 637 660 km²

Inwoners: 8,7 miljoen (2009)

Talen: Somali, Maay, Garre, Dabarre, Jiiddu, Mushungulu, Tunni, Taizzi-Aden Arabisch

Officiële talen: Somali en Arabisch

GESCHIEDENIS:

De meeste inwoners van Somalië, een doorgangszone en dynamisch handelscentrum in de Hoorn van Afrika, zijn nomaden. De aanleg van het Suez-kanaal in de 19de eeuw verstevigt de strategische positie van het land, dat het oude Italiaanse Somalië (Mogadishu) en het oude Britse Somaliland (Aden) omvat. De Britten besturen vanaf 1877 de Barbarijse kust en de Italianen beginnen het andere Somalië vanaf 1885 te veroveren met de bezetting van Massaouah en de verdrijving van de Omani (het sultanaat van Oman), maar tijdens de Tweede Wereldoorlog verliezen ze hun kolonie. De Fransen, Italianen, Russen, Amerikanen en Britten strijden om invloed in de regio. De Verenigde Naties plaatsen de drie sectoren van Somalië (het Britse Somaliland, het Italiaanse Somalië en het aangrenzende deel van Ethiopië) onder Brits, Italiaans en Frans bestuur. Het nationalisme ontwikkelt zich veel trager in het Britse protectoraat Somaliland dan in Somalië: in 1943 eist de Somali Youth League van Raji Mohammed Hussein de onafhankelijkheid van Groot-Somalië, dat alle gebieden zou omvatten waar Somali wonen.

Op 1 april 1947 wordt de Ligue de la jeunesse somali opgericht om de Somali te verenigen en om wrijvingen tussen en vooroordelen over de gemeenschappen te vermijden. Abdullahi Issa wordt in 1956 eerste minister. Het gezag van het Britse protectoraat loopt af op 26 juni 1960: op 1 juli krijgt Somalië de onafhankelijkheid en de twee grondgebieden worden verenigd in de Republiek Somalië, wat echter leidt tot grensconflicten tussen de Somali, Ethiopiërs en Kenianen. De Republiek Somalië stelt voor om alle Somali te verenigen in één enkele staat, maar de Afrikaanse staten verwerpen deze optie. Eerste minister Abdirashid Ali Shermarke en president Aden Abdullah Osman proberen opnieuw te gaan naar het 'Grote Somalië' van voor de Europese kolonisatie want veel Somali bevinden zich immers in de buurlanden – in Kenia, in Ethiopië en in de Franse sector van Somalië, die in 1977 het onafhankelijke Djibouti is geworden. Om zijn doel te bereiken, zoekt Somalië steun bij de USSR en andere communistische landen. Op 21 oktober 1969 is er een militaire staatsgreep waarna generaal Siad Barre president wordt. Tegenwoordig woedt er nog altijd een burgeroorlog in het land.

Jacob Sabakinu Kivilu (UNIKIN)

RÉPUBLIQUE DU BÉNIN

ONAFHANKELIJK OP 1 AUGUSTUS 1960

Republiek Benin

(Dahomey tot in 1975)

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Porto Novo

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 112 620 km²

Inwoners: 8,9 miljoen (2009)

Talen: Fon, Yoruba, Bariba, Goun, Ayizo, Nago, Gen, Ditamari

Officiële taal: Frans

GESCHIEDENIS:

Het huidige Benin mag niet verward worden met het Benin uit de oude Afrikaanse geschiedenis. Dat bevond zich in het huidige Nigeria en is beroemd geworden door zijn prachtige bronzen beelden. De Franse kolonistoren noemden het moderne Benin 'Dahomey' en het is een van de landen waar er zich prekoloniale staten bevonden. Het beroemdste is het koninkrijk van Abomey, in de 17de eeuw gesticht, dat ook Dahomey wordt genoemd. De naam *Dan-ho-mè* ('op de buik van Dan') ontleent het aan koning Dan wiens staten werden opgeslokt om een nieuw koninkrijk te vormen. In de 19de eeuw scheidt een klein kustgebied zich af om het koninkrijk Porto Novo te vormen. Weinig Afrikaanse staten worden zo wreed voorgesteld als Dahomey, dat wordt afgeschilderd als een 'slavenstaat' en gestigmatiseerd wordt om zijn rituelen met menselijke offers. In feite hadden deze volkeren zich in een nieuwe staat verenigd om te ontsnappen aan de plunderingen van hun burens. Om zich te verdedigen kopen ze wapens van Europeanen; daardoor stappen ze eigenlijk ongewild mee in de

slavenhandel. Na de afschaffing van de slavenhandel en ondanks de aanwezigheid van enkele Braziliaanse slavenhandelaars, onder wie de beroemde Chacha (Francisco de Souza), richt koning Glèlè (1818-1858) zijn pijlen op de productie van palmolie, een product dat op dat moment sterk gegeerd is in Europa. Deze nieuwe rijkdom wekt de hebzucht van Frankrijk op dat zich nu wil toeleggen op de verovering van het koninkrijk. Dat lukt na twee oorlogen (1890 en 1892-1894) waarin een eliteleger van vrouwelijke krijgers heldhaftig strijd levert. Koning Behanzin (1884-1894, overleden in 1906) wordt het symbool van het verzet en wordt eerst naar Martinique en dan naar Algerije gedeporteerd. De kolonie Dahomey gaat op in de Federatie van Frans West-Afrika (AOF) en wordt een broedplaats voor het panafricanisme, in de eerste dertig jaar van de 20ste eeuw verpersoonlijkt door Marc Kodjo Tovalou Houénou en vanaf 1945 door Derlin Zinsou. De filosoof Emmanuel Mounier noemt het land de 'Latijnse wijk van Afrika' maar misschien lijdt Dahomey wel onder de aanwezigheid van die vele intellectuelen, die zich bezighouden met hevige politieke confrontaties en die het één van onafhankelijk Afrika's meest onstabiele landen maken. Dahomey is eerst het idee genegen om in de 'Federatie van Mali' te stappen die bijna alle landen van de AOF in een enkele staat verenigt. Op de vooravond van de onafhankelijkheid kiest het echter voor de 'Raad van Overeenkomst' opgericht door de Ivoriaan Felix Houphouët-Boigny. In 1975 komt kolonel Mathieu Kérékou na een staatsgreep aan de macht en beslist hij om het land om te dopen tot 'Benin', verwijzend naar het glorieuze verleden van het 'prekoloniale' Afrika.

Elikia M'Bokolo (EHES/UNIKIN)

RÉPUBLIQUE DU BURKINA FASO

ONAFHANKELIJK OP 5 AUGUSTUS 1960

Republiek Burkina Faso

(Opper-Volta tot in 1984)

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Ouagadougou

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 274 000 km²

Inwoners: 14 miljoen (2009)

Talen: Mosi of Mooré en nog een zestigtal talen waaronder Fulfulde, Diula, Bisa, Lobi, Lyélé en Marka

Officiële taal: Frans

GESCHIEDENIS:

Opper-Volta (de koloniale naam van het huidige Burkina Faso) is een van de wonderen van de kolonisatie, mede dankzij opmerkelijk georganiseerde politieke eenheden die opmerkelijk lang standhouden en onafhankelijk zijn van de grote keizer- en koninkrijken (zoals Ghana, Mali, Songhaï, Segou en Macina) die de oude geschiedenis van de Soedanese landen bepalen.

Opmerkelijk is ook dat de verwerving van Opper-Volta's 'onafhankelijkheid' niet gepaard gaat met conflicten met deze politieke entiteiten. Ondanks de opkomst van de islam in West-Afrika hebben de Mossi-koninkrijken, waaronder dat van Ouagadougou, hun geloofsovertuigingen in plaatselijke cultussen kunnen behouden. Zo beoefent de Mogho Naba in de stad Ouagadougou zelf vandaag nog steeds de koninklijke rituelen van weleer. 'Schertsrelaties' zijn een bindende factor voor alle Burkinese volkeren en hun burens, van Senegal tot Niger, en getuigen van een langdurige verwantschap en aanhoudende uitwisselingen.

De Franse kolonisatie dringt met een uitzonderlijke brutaliteit door in het gebied, waarvan de bloedige missie van Voulet-Chanoine, die zich in 1897 meester wilde maken van het land, het bekendste voorbeeld is. De 'pacificatie' neemt veel tijd in beslag omdat ze wordt verhinderd door veel en langdurig verzet. Paradoxaal genoeg zette de moed van het 'Voltaïsche' volk het Franse leger ertoe aan hen massaal te rekruteren tijdens de Eerste Wereldoorlog. Dat leidde in 1916 tot een memorabele opstand die zich ondanks de repressie slechts moeilijk liet onderdrukken. Pas in 1919 ziet de kolonie officieel het licht, als integraal lid van de federatie van Frans West-Afrika (AOF). Het strikte Franse koloniale systeem en de aantrekkelijke banen en salarissen in de Goudkust (het moderne Ghana) zijn factoren die talrijke jongeren ertoe aanzetten te emigreren naar de Engelse kolonie, zeer tot ongenoegen van de Franse plantagehouders in Ivoorkust en tot grote schade van de grootse projecten die na de Grote Oorlog zijn opgezet. Opper-Volta wordt zo in 1932 van de kaart geveegd en herverdeeld onder zijn drie buurlanden: Niger, Frans-Soedan (het moderne Mali) en bovenal Ivoorkust. Pas in 1947, wanneer de koloniale administratie verontrust raakt over nauwe banden tussen Ivoriaanse politici en de Franse communistische partij, laat ze de kolonie herrijzen, met een politiek conservatieve reputatie. De overgang naar onafhankelijkheid verloopt vlot binnen het kader van de AOF. Het land lijdt echter onder politieke twisten die nog lang na 1960 aanslepen en jonge officieren, onder leiding van Thomas Sankara, aanzetten tot de opstand, zelfs tot de revolutie. Sankara is van 1983 tot 1987 aan de macht en doopt in de geest van het nationalisme en het panafrikanisme Opper-Volta om tot Burkina Faso ('Het land van de rechtschapen mensen'). De aanhoudende migratie naar Ivoorkust, die de Franse administratie had opgelegd, is een bron van spanningen tussen de twee landen en blijkt een wrange erfenis van de kolonisatie.

Elikia M'Bokolo (EHESS/UNIKIN)

RÉPUBLIQUE DE CÔTE-D'IVOIRE

ONAFHANKELIJK OP 7 AUGUSTUS 1960

Republiek Ivoorkust

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Yamoussoukro (sinds 1983)

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 322 460 km²

Inwoners: 18,7 miljoen (2009)

Talen: ongeveer 70 nationale talen, waaronder Baule, Senoufo, Yacuba, Agni, Attie, Guere, Bete, Dioula, Abe, Mahu, Wobe, Lobi

Officiële taal: Frans

GESCHIEDENIS:

In 1960 behield de onafhankelijke Republiek Côte d'Ivoire (RCI) de naam 'Ivoorkust' die haar door de 15de eeuwse Portugese ontdekkingsreizigers werd toegemeten en die in 1893 door de Franse kolonistoren werd behouden.

Het huidige grondgebied van Côte d'Ivoire komt overeen met dat van de gelijknamige Franse kolonie die samen met zeven andere kolonies deel uitmaakte van het AOF (Afrique Occidentale Française) dat in 1958 werd omgevormd tot de Communauté Française om twee jaar later te bezwijken onder de druk van de dekolonisering. Het onafhankelijkheidstreven in Côte d'Ivoire vertaalde zich bij het einde van WOII in de vorming van een vakbond van Afrikaanse plantagehouders (Syndicat Agricole Africain - 1944) en van een antikoloniale politieke partij (Parti Démocratique de Côte d'Ivoire - 1946). In beide speelde Félix Houphouët-Boigny de hoofdrol die hij via electorale successen bevestigde om uiteindelijk verkozen te worden tot president van de RCI die op 7 augustus 1960 zijn onafhankelijkheid verwierf.

Het grootste deel van het lange presidentschap van Houphouët-Boigny (1960-1993) kende de democratische belemmeringen van een eenpartijstaat, een aanzienlijke economische bloei en een snelle uitbouw van gezondheidszorg en onderwijs. Vanaf de tweede helft van de jaren 1980 keerde het tij op al deze vlakken. Na de invoering van het meerpartijensysteem in 1990 en de dood van Houphouët-Boigny in 1993 kwam RCI in politiek, sociaal, en uiteindelijk militair roerige wateren terecht. Zo was de aanstelling van alle opeenvolgende staatshoofden – Henri Konan Bédié in 1993 en 1995, Robert Guéï in 1999 en Laurent Gbagbo in 2000 – sterk gecontesteerd. Sindsdien gaat de verarming van grote delen van de bevolking gepaard met diepe meningsverschillen over wie wel en wie geen aanspraak kan maken op volwaardig Ivoriaans burgerschap. 50 jaar na haar onafhankelijkheid is RCI meer dan ooit op zoek naar een breed gedragen nationaal project.

Karel Arnaut (UGent)

RÉPUBLIQUE DU TCHAD

ONAFHANKELIJK OP 11 AUGUSTUS 1960

Republiek Tsjaad

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: N'Djamena

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 1 284 000 km²

Inwoners: 10,3 miljoen (2009)

Talen: Tsjadisch Arabisch, Sara, Kanembou, Daza, Maba, Naba, Moussei, Moundan, Fulfulde, Marba, Massana, Kanouri, Toubour, Zagawa

Officiële talen: Arabisch en Frans

GESCHIEDENIS:

Tsjaad is een uitgestrekt land in het hart van het Afrikaanse continent. Het bestaat uit een enorme woestijnzone in het noorden, bewoond door nomaden, en een Soedanese Sahelzone in het zuiden, waar het klimaat gunstiger is om aan landbouw te doen. Frankrijk bezet Tsjaad en de woestijn in het kader van de Frans-Britse akkoorden van 1898. In 1900 verslaan de Fransen de voormalige slavenhandelaar Rabah, maar de eigenlijke Franse bezetting begint pas vanaf 1911 na de overwinning op Fadel Allah (zoon van Rabah) en Mohamed Idriss es Senoussi, leider van de moslimbroederschap. Vlak na de Tweede Wereldoorlog steekt het nationalisme de kop op. In 1946 wordt de Parti progressiste tchadien (PPT) opgericht door de Antilliaan Gabriel Lisette en door François Tombalbaye; deze laatste wordt Tsjaads belangrijkste leider op weg naar de onafhankelijkheid. In de jaren 1950 stappen andere partijen mee in de onafhankelijkheidsbeweging, zoals de Union nationale du Tchad (UNT), waarvan Mahamat Abba van 1958 tot 1963 secretaris-generaal is. Op 11 augustus 1960 verwerft het land

de onafhankelijkheid. Op 20 januari 1962 kiest François Tombalbaye voor een eenpartijstelsel en schaft hij alle andere politieke partijen af. Het verzet daartegen leidt in juni 1966 tot de oprichting van het Front de libération nationale du Tchad (Frolinat). In 1973 schaft president Tombalbaye de PPT af en vervangt die door de Mouvement national pour la révolution culturelle et sociale (MNRC). Hij inspireert zich op Mobutu's beleid van de 'terugkeer naar de authenticiteit'. Op 13 april 1975 wordt zijn regime omvergeworpen door een militaire staatsgreep die generaal Félix Malloum aan de macht brengt. Sindsdien kent het land een grote politieke onstabieleit, gekarakteriseerd door burgeroorlogen en staatsgrepen (Hissein Habré, Goukouni Weddy). De economie is gebaseerd op landbouw en veeteelt. De ontdekking van olievelden biedt Tsjaad een nieuwe bron van inkomsten, maar stelt het land ook bloot aan verdere Franse controle.

Jacob Sabakinu Kivilu (UNIKIN)

RÉPUBLIQUE CENTRAFRICAINE

ONAFHANKELIJK OP 13 AUGUSTUS 1960

Centraal-Afrikaanse Republiek

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Bangui

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 622 980 km²

Inwoners: 4,15 miljoen (2009)

Talen: ongeveer 60 talen, waaronder Sango, Zuid-Banda, Banda-Banda, Bokoto, Gbanu, Noordwest-Gbaya, Zuidwest-Gbaya, Gbaya van Bosangoa, Kaba, Karre, Manza, Mbatì, Ngbaka Ma'bo, Pana, Yakoma, Zande

Officiële taal: Frans

GESCHIEDENIS:

De Centraal-Afrikaanse Republiek is een van de weinige koloniale gebieden waarvan de naam, die speciaal werd uitgevonden in het licht van het pan-Afrikaanse onafhankelijkheidsstreven, niet veranderd is.

De Franse kolonisten geven de naam 'Oubangui-Chari' aan dit gebied waarvan de landschappen even divers zijn als de bevolking, maar dat in de 19de eeuw zo onbekend is dat geografen er allerlei fantastische en smadelijke beschrijvingen over uitvinden. De oostelijke regio's kennen 'sultanaten' terwijl de rest van het land georganiseerd is volgens verwantschaps- of dorpsgemeenschappen. Het land lijdt twee keer onder de gevolgen van de slavenhandel: eerst is er de eeuwenlange Europese trans-Atlantische handel, die onder meer de aanwezigheid van Centraal-Afrikaans klinkende namen verklaart in Midden- en Zuid-Amerika; dan is er de trans-Saharische handel in de tweede helft van de 19de eeuw, waarvan de impact nog altijd een discussiepunt is. Zijn strategische positie als kruispunt verklaart ook de hevige strijd tussen de Duitsers,

Belgen, Britten en Fransen. Het land wordt in 1888 opgericht en in 1903 wordt het een Franse kolonie; in 1910 wordt het lid van de federatie van Frans Equatoriaal-Afrika (AEF). De jaren 1890-1940 zijn de meest dramatische in de geschiedenis van de kolonie, want ze is dan met handen en voeten gebonden aan de 'concessiehouders' die over koninklijke rechten beschikken en ze lijdt onder een tekort aan handenarbeiders die worden ingezet voor de aanleg van de CFCO (de Congo-Oceaan-spoorweg). Dit alles leidt tot mishandelingen waarvan André Gide, Marcel Homet en Albert Londres in de jaren 1920 en 1930 getuigen zijn. Tijdens de Tweede Wereldoorlog breekt daarentegen het gloriemoment voor de kolonie aan, die zich volledig achter generaal de Gaulle en het vrije Frankrijk schaart. Het onafhankelijkheidsproces verloopt min of meer zoals het gebruikelijk in de Franse kolonies verloopt: oerconservatieve kolonisten of 'arme blanken' veroorzaken vertragingen en zijn openlijk racistisch. Een verschil met de andere landen is wel de vrijwel volledige afwezigheid van een moderne economie en sociale infrastructuur. Barthélemy Boganda, een priester die later uittreedt, slaagt erin de energie en hoop van het volk te kanaliseren in zijn beweging MESAN (Mouvement d'évolution de l'Afrique noire), die een ambitieus economisch programma heeft, gebaseerd op landelijke coöperatieven. Deze pan-Afrikaanse partij beoogt in het hart van het continent de 'Verenigde Staten van Latijns-Afrika' op te richten, met de 'Centraal-Afrikaanse Republiek' in het centrum van alle gebieden uit de AEF. Maar het project mislukt door het nationalisme van de andere gebieden en door de geheime pogingen van Frankrijk om het te ondermijnen. De kolonialen haten Boganda die dan ook verdwijnt tijdens een uiterst welgekomen 'vliegtuigongeluk', waarvan de oorzaak nooit is uitgeklaard. Deze tragische dood gaat zwaar wegen op de toekomst van de Centraal-Afrikaanse Republiek, die overgeleverd is aan de onverzadigbare veroveringsdrang van de koloniale macht, aan de rivaliserende militaire partijen en de onstabiele van de koloniale grenzen.

Elikia M'Bokolo (EHESS / UNIKIN)

RÉPUBLIQUE GABONAISE

ONAFHANKELIJK OP 17 AUGUSTUS 1960

Republiek Gabon

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Libreville

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 267 670 km²

Inwoners: 1,4 miljoen (2009)

Talen: een vijftigtal talen waaronder Fang, Mpongwe, Mbede, Punu

Officiële taal: Frans

GESCHIEDENIS:

De geografische positie van Gabon blijkt doorheen zijn geschiedenis zowel een zegen als een vloek. In het dichte woud, een soort 'groene hel', treft men zowel hernieuwbare bosrijdommen aan als dieren waarop gejaagd kan worden. Lange tijd denkt men dat de Gabon-delta, die de Portugezen zo genoemd hebben omdat de vorm leek op een zeemansjas (*gabão*), een rivier is die Europeanen aantrekt die zich op de oevers vestigen. Uiteindelijk blijkt het slechts een delta te zijn. Frankrijk sticht er in 1849 de stad Libreville, naar het model van het Britse Freetown, om slaven op te vangen die van schepen worden gehaald na de afschaffing van de Europese slavenhandel in 1815. Fysieke factoren, met name het klimaat en de vegetatie, zorgen voor een structurele 'onderbevolking', die nog versterkt wordt door inheemse ziektes en epidemieën, en die tot op de dag van vandaag aanhoudt. De belangrijkste demografische gebeurtenis in de 19de eeuw is de komst van de Fang-bevolking, die de etnische verscheidenheid in het land vergroot. In tegenstelling tot zijn burens, heeft Gabon nooit gecentraliseerde staten gekend.

De belangrijkste chefferieën of bekendste stadstaten bevinden zich langs de kust, op de twee oevers van de delta, aan de monding van de Ogooué en in de buurt van Fernan Vaz. Al sinds de eerste helft van de 20ste eeuw zijn de Fransen in Gabon aanwezig, maar hun aanwezigheid krijgt pas een koloniale dimensie na de expedities van Pierre Savorgnan de Brazza in de jaren 1870 en 1880. De gehechtheid aan het grondgebied die zich transformeert tot een nationaliteitsgevoel vloeit voort uit de animositeit van de Franse kolonisten en de inwoners van het land tegen de financiële transfers naar Brazzaville, de hoofdstad van Frans Equatoriaal Afrika, een federatie van grondgebieden opgericht in 1910. De massale onteigeningen door concessiehouders en houtvesters voegen daar nog een antikoloniale dimensie aan toe die echter niet per se anti-Frans is. Ze wordt verpersoonlijkt door Léon Mba. Deze katholiek hangt tegelijkertijd plaatselijke godsdiensten aan, is op een gegeven moment vrijmetselaar, wordt in verband gebracht met de Franse communisten, en wordt ook de eerste president van de republiek (1960-1967). In de jaren 1960 wordt het okoumé-hout geleidelijk aan vervangen door olie en mineralen als belangrijkste exportproduct, wat leidt tot een uitzonderlijke economische groei waarvan de opvolger van Léon Mba, Omar Bongo Ondimba (1967-2009), de vruchten plukt.

Elikia M'Bokolo (EHESS/UNIKIN)

RÉPUBLIQUE DU MALI

ONAFHANKELIJK OP 22 SEPTEMBER 1960

Republiek Mali

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Bamako

Munteenheid: CFA-frank

Oppervlakte: 1 240 190 km²

Inwoners: 14,3 miljoen (2009)

Talen: een dertigtal talen waaronder Bambara, Bozo, Bomu, Hasanva-Arabisch, Fulfulde, Malinke, Senufo, Dogon, Songhaï

Officiële taal: Frans

GESCHIEDENIS:

Het grondgebied van de huidige Republiek Mali was het centrum van grote West-Afrikaanse rijken en verschillende, meestal islamitische, koninkrijken: het Soninké-rijk van Ghana, het Maninkarijk van Mali, het Berber-Songhay-rijk, het Bambara-koninkrijk van Ségou, het Peul-koninkrijk van Macina, het Toucouleur-koninkrijk en het Diula Wasulu-koninkrijk van Samori Touré (Mali, Guinee en Ivoorkust). In 1904 wordt Mali de Franse kolonie Opper-Senegal-Niger, dat delen van Mauritanië, Burkina Faso en Niger omvat. In 1920 wordt deze kolonie omgedoopt tot 'Frans Soedan', na de oprichting van Opper-Volta (Burkina Faso). Na een sterke opmars van het onafhankelijkheidsgevoel, zowel bij de stedelijke als rurale bevolkingsgroepen, organiseert de koloniale administratie in 1947 de eerste verkiezingen voor uitsluitend 'autochtone' kandidaten. Zo komen de leiders van de in 1946 opgerichte politieke partijen voor het voetlicht: Mamadou Konaté, Modibo Keita (Union soudanaise - Rassemblement démocratique) en Fily Dabo Sissoko (Parti progressiste soudanais). Het politieke wedervaren van de Federatie

van Mali (tussen Mali en Senegal, van april 1959 tot augustus 1960) is de voorbode voor de onafhankelijkheid van beide landen. De eerste president van Mali, Modibo Keita (1960-1968) voert een socialistische economie in, gestoeld op eigen voedselvoorziening. Hij wordt van de macht verdreven door Moussa Traoré, voorzitter van het Comité militaire de libération nationale (CMLN) dat later de Union démocratique du peuple malien (UDPM) wordt. Verschillende oppositiepartijen dringen daarna aan op een meerpartijstelsel, wat leidt tot de afzetting van Moussa Traoré en tot de eerste democratische verkiezingen, waarna Alpha Oumar Konaré tot president van de republiek wordt verkozen (1992-2002). In 1993 begint een administratieve decentralisatie van lange adem, met onder meer de oprichting van autonome '*collectivités territoriales*' (territoriale gemeenschappen). Sinds 2002 is Amadou Toumani Touré president van de republiek Mali.

Cristiana Panella (KMMA)

FEDERAL REPUBLIC OF NIGERIA

ONAFHANKELIJK OP 1 OKTOBER 1960

Federale Republiek Nigeria

(voormalige Britse kolonie / koloniale taal Engels)

Hoofdstad: Abuja

Munteenheid: Naira

Oppervlakte: 923 770 km²

Inwoners: 137 miljoen (2009)

Talen: Yoruba, Hausa, Ibo, Fulani, Ibibio, Tiv, Anang en Ebirá

Officiële taal: Engels

GESCHIEDENIS:

De regio waarin dit West-Afrikaanse land ligt – het dichtstbevolkte van het Afrikaanse continent – was tot in de 19de eeuw betrokken bij de slavenhandel. In 1914 wordt het grondgebied een Britse kolonie, waar het systeem van '*indirect rule*' wordt ingevoerd. Dat is gebaseerd op het gezag van de traditionele autoriteiten en benadrukt de tegenstellingen tussen de grootste gemeenschappen: de Hausa, de Ibo en de Yoruba. Vooral na de Tweede Wereldoorlog maakt het nationalisme er opgang. Namdi Azikiwe richt in 1945 de partij National Council of Nigeria and the Cameroons (NCNC) op met het oog op de eenmaking en bevrijding van het land. In 1948 voert de Macpherson-grondwet het universele stemrecht in en komt een 'afrikaniseringsbeleid' van kaderleden op gang. De partij Action Group van Obafemi Awolowo en de Northern People's Congress (NPC) van Aminu Kano onderschrijven het nationalisme. Na het bezoek van koningin Elisabeth II in 1956 en de Conferentie van Londen in 1957, wordt Sir Abubakar Tafawa Balewa premier van Nigeria. De verkiezingen van december 1959 leiden tot een

coalitieregering van de twee grootste politieke formaties: Northern People's Congress (NPC) en de National Council of Nigeria and the Cameroons (NCNC). Op 1 oktober 1960 wordt Nigeria een republiek binnen het Britse Gemenebest met Nnamdi Azikiwe als president en Sir Abubakar Tafawa Balewa als premier. In 1961 wordt na een referendum een deel van Engels Kameroen aan Nigeria gehecht. Staatsgrepen en burgeroorlogen zorgen voor politieke onstabieleit in het land. Vooral de afscheiding van Biafra op 30 mei 1967 in volle Koude Oorlog is daar een berucht voorbeeld van. Met behulp van Mobutu's troepen wordt daar een einde aan gemaakt. Nigeria staat wereldwijd op de 8ste plaats van olieproducenten maar blijft relatief arm. Zijn politieke hoofdstad Abuja telt minder dan 500 000 inwoners, terwijl er in de economische hoofdstad Lagos meer dan 8 miljoen mensen wonen.

Jacob Sabakinu Kivilu (UNIKIN)

RÉPUBLIQUE ISLAMIQUE DE MAURITANIE

ONAFHANKELIJK OP 28 NOVEMBER 1960

Islamitische Republiek Mauritanië

(voormalige Franse kolonie / koloniale taal Frans)

Hoofdstad: Nouakchott

Munteenheid: Ouguiya

Oppervlakte: 1 025 520 km²

Inwoners: 3,2 miljoen (2009)

Talen: streektaalvariant van het Hassanya-Arabisch, Pulaar, Soninke, Wolof, Bambara, Berbers, Azer

Officiële taal: Arabisch

GESCHIEDENIS:

Het West-Afrikaanse Mauritanië wordt bevolkt door Arabisch-Berberse en zwarte bevolkingsgroepen en herbergt ook veel emigranten. Het wordt een Franse kolonie na de militaire expedities vanuit Senegal. Vanaf 1904 maakt het land deel uit van Frans West-Afrika (AOF) en in 1920 wordt het vanuit Saint-Louis bestuurd door de gouverneur van Senegal. Vanaf de jaren 1920 duiken verzetsbewegingen op tegen de Franse kolonisatie en na de Tweede Wereldoorlog maakt het nationalisme opgang. Na de oorlog veranderen de Fransen van strategie en maken ze van Mauritanië een overzeese provincie, met eigen vertegenwoordigers in het Franse parlement. Op 20 mei 1957 wordt de advocaat Moktar Ould Daddah benoemd tot eerste chef van de autonome regering. Het verlangen naar meer autonomie groeit en Mauritanië wordt op 28 november 1960 onafhankelijk, ondanks de tegenstand van Marokko en de Arabische Liga die de staat niet erkennen omdat volgens hen het grondgebied integraal deel uitmaakt van Marokko. Dankzij de steun van Frankrijk en Spanje mislukt de poging van Marokko om

het Mauritaans grondgebied terug te krijgen. Moktar Ould Daddah wordt verkozen tot de eerste president van de republiek. Het conflict met Marokko over de westelijke Sahara leidt tot ernstige crisissen en de strijd met het Front Polisario – dat de steun krijgt van Algerije – stort het land in politieke onstabieleit. In 1978 lijdt Mauritanië onder een aanhoudende droogte. Het land heeft dan wel autonomie gekregen, maar zijn organisatiecapaciteiten zijn beperkt. Franse bedrijven zoals MIFERMA (Mines de fer de Mauritanie) hebben gedurende lange tijd de economische en politieke macht van het land in handen. Op 10 juli 1978 wordt Moktar Ould Daddah door een militaire staatsgreep van de macht verdreven waarna luitenant-kolonel Mohammed Ould Saleck hem vervangt. Sindsdien heeft Mauritanië een reeks militaire staatsgrepen en politieke onstabieleit gekend.

Jacob Sabakinu Kivilu (UNIKIN)

National Lottery
creates chances 6

With the support of
THE BELGIAN
DEVELOPMENT COOPERATION .be

dS De
Standaard

CANVAS

LE SOIR

Wettelijk depot: D/2010/0254/22
Verantwoordelijke uitgever: Guido Gryseels
© Koninklijk Museum voor Midden-Afrika
Leuvensesteenweg 13
3080 Tervuren, België
www.africamuseum.be